

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΠΜΣ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η Συμβολή των Επιχειρήσεων στην Αειφόρο Ανάπτυξη:
Η Περίπτωση του Τραπεζικού Κλάδου**

**ΜΠΑΛΑΣΚΑ ΜΑΡΙΝΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ
HRM22009**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : κα Κάτου Αναστασία

**Υποβλήθηκε ως αιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος στη
Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων**

Ιανουάριος 2023

Ευχαριστίες/Αφιέρωση

Η παρούσα διπλωματική εργασία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την ουσιαστική υποστήριξη της επιβλέπουσας καθηγήτριας μου κα Κάτου Αναστασίας. Την ευχαριστώ από καρδιάς για τις επιστημονικές γνώσεις που μου μετέφερε, την προθυμία της, τις καίριες παρατηρήσεις της και τις πολύτιμες συμβουλές που μου παρείχε κατά τη συγγραφή της εργασίας μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγο μου, τις κόρες μου, τους γονείς μου και όλους εκείνους που συνέβαλλαν ο καθένας με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο στην σύλληψη της ιδέας αλλά και στην ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών .

Σε εκείνες που θα αποτελούν πάντα την πηγή έμπνευσης μου,
στις κόρες μου Κλεονίκη και Ειρήνη !

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης βρίσκεται στο επίκεντρο των συζητήσεων και των ερευνών όλων των σύγχρονων κρατών, οργανισμών και φορέων που έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώνουν πολιτικές και να χαράσσουν κατευθύνσεις για την πορεία του παγκόσμιου οικονομικού γίγνεσθαι. Η αειφορία ως έννοια συνδέεται άρρηκτα με την προστασία του περιβάλλοντος, την ορθολογιστική χρήση των φυσικών πόρων, την κοινωνική δικαιοσύνη και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κοινά αποδεκτή παραδοχή μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι τα σύγχρονα αναπτυσσόμενα και ανεπτυγμένα κράτη, με πρωτοπόρα φυσικά τα κράτη του λεγόμενου δυτικού κόσμου, έχουν κάνει άλματα προόδου στην αφομοίωση αξιών και στην υιοθέτηση ενεργειών που αφορούν τις προαναφερόμενες αρχές. Η πλήρης στροφή παρόλα αυτά του οικονομικού μοντέλου προς ένα μοντέλο που θα έχει υιοθετήσει τις αρχές της αειφορίας δεν είναι μία εύκολη διαδικασία και αποτελεί μία σύγχρονη παγκόσμια πρόκληση, ειδικώς για τα αναπτυσσόμενα οικονομικά κράτη. Η παρούσα ερευνητική εργασία μελετά το ζήτημα της αειφόρου οικονομικής ανάπτυξης και επικεντρώνεται στις στάσεις και στις ενέργειες των ελληνικών τραπεζών. Η ιδέα της ανάπτυξης μίας έρευνας ποσοτικής, στην οποία συμμετέχουν εργαζόμενοι των ελληνικών τραπεζών αλλά και συνεργάτες, σχετίζεται με τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζει ο τραπεζικός τομέας στο σύγχρονο οικονομικό σύστημα. Έτσι παρουσιάζονται οι στάσεις και οι απόψεις αλλά και ο βαθμός που λαμβάνονται μέτρα από τις τράπεζες προς όφελος της προώθησης της αειφόρου οικονομικής ανάπτυξης και αναδεικνύεται εμμέσως σε τι βαθμό το ελληνικό οικονομικό σύστημα έχει αφομοιώσει τις αρχές της αειφορίας, αλλά και οι προοπτικές και τα εμπόδια της προώθησης του ζητήματος στο άμεσο μέλλον.

Λέξεις – κλειδιά: περιβάλλον, ανάπτυξη, τραπεζικό σύστημα, αειφορία, βιωσιμότητα, πυλώνας, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη .

Abstract

In recent years, the concept of sustainable development has been at the center of discussions and researches of all modern states, organizations and bodies that have the ability to formulate policies and draw directions for the course of global economic development. Sustainability as a concept is inextricably linked to the protection of the environment, the rational use of natural resources, social justice and respect for human rights. It can be considered a commonly accepted assumption that the modern developing and developed states, led of course by the states of the so-called Western world, have made leaps of progress in assimilating values and adopting actions related to the aforementioned principles. Nevertheless, the complete shift of the economic model towards a model that will have adopted the principles of sustainability is not an easy process and is a contemporary global challenge, especially for developed economic states. This research paper studies the issue of sustainable economic development and focuses on the attitudes and actions of Greek banks. The idea of developing a quantitative research, in which Greek bank employees and partners participate, is related to the central role played by the banking sector in the modern economic system. In this way, the attitudes and opinions are presented, as well as the degree to which measures are taken by the banks for the benefit of the promotion of sustainable economic development, and it indirectly highlights the extent to which the Greek economic system has assimilated the principles of sustainability, but also the perspectives and obstacles of promoting the issue in the immediate future.

Keywords: environment, development, banking system, sustainability, viability, pillar, Corporate Social Responsibility.

Περιεχόμενα

Λίστα Εικόνων	1
Λίστα Διαγραμμάτων	2
Λίστα Πινάκων	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	4
Εισαγωγή.....	4
1.1 Αιτιολόγηση του θέματος	5
1.2 Σκοπός και ερευνητικές ερωτήσεις.....	5
1.3 Μεθοδολογία	5
1.4 Διάρθρωση της διπλωματικής	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	8
Αειφόρος Ανάπτυξη	8
2.1 Ορισμός και Εννοιολογική Προσέγγιση της Αειφόρου Ανάπτυξης	8
2.2 Βασικές Αρχές Αειφόρου Ανάπτυξης.....	14
2.3 Οφέλη Αειφόρου Ανάπτυξης	16
2.4 Αδυναμίες και Μειονεκτήματα του Μοντέλου της Αειφόρου Ανάπτυξης.....	19
2.5 Εργαλεία και Δείκτες Μέτρησης της Αειφόρου Ανάπτυξης	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	25
Αειφόρος Ανάπτυξη και Επιχειρήσεις.....	25
3.1 Ο Ρόλος των Επιχειρήσεων στην Αειφόρο Ανάπτυξη	25
3.1.1 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	26
3.1.2 Πρότυπα ISO 14000.....	31
3.2 Η Έννοια της Πράσινης Επιχειρηματικότητας.....	33
3.3 Αειφόρος Ανάπτυξη στον Τραπεζικό Κλάδο	35
3.3.1 Η Έννοια της Πράσινης Τραπεζικής (Green Banking)	36
3.3.2 Σύνομη Ιστορία της Πράσινης Τραπεζικής και Ειδικά Χαρακτηριστικά.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	41
Πλαίσιο.....	41
4.1 Θεωρητικό πλαίσιο	41
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	43
Μέθοδος	43
5.1 Εργαλείο της έρευνας	43
5.2 Πληθυσμός – Δείγμα – Δειγματοληψία.....	44
5.3 Στατιστικές Τεχνικές.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	47
Αποτελέσματα έρευνας	47

6.1 Βασικά Δημογραφικά και Κοινωνικά Δεδομένα.....	47
6.2 Πεποιθήσεις εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες και συνεργατών για τη σχέση ανθρώπου- περιβάλλοντος.....	52
6.3 Περιγραφική ανάλυση των ερωτήσεων που σχετίζονται με τις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη	54
6.4 Περιγραφική ανάλυση των ερωτήσεων που αφορούν το ρόλο αλλά και τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης	55
6.5 Έλεγχοι ύπαρξης διαφορών στις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες και συνεργατών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντες την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και τη θέση (στέλεχος, υπάλληλος, εξωτερικός συνεργάτης) (Υπόθεση H1)..	57
6.6 Έλεγχος συσχέτισης των πεποιθήσεων των υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες και το ρόλο των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης (Υπόθεση H2).....	61
6.7 Έλεγχος συσχέτισης των στάσεων των υπαλλήλων, στελεχών, συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες και το ρόλο των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης (Υπόθεση H3).....	61
6.8 Κατασκευή μοντέλου που εξηγεί τις ενέργειες των τραπεζών για την αειφόρο ανάπτυξη	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	65
Συζήτηση - Συμπεράσματα	65
7.1 Περιορισμοί της έρευνας.....	65
7.2 Βασικά ευρήματα.....	65
7.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	68
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	69
Παράρτημα	74
Ερωτηματολόγιο έρευνας.....	74

Λίστα Εικόνων

Εικόνα 1. Οι τρεις πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης	8
Εικόνα 2. Οι 17 βασικοί στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης ανά τον εκάστοτε πυλώνα: οικονομία, περιβάλλον και κοινωνία.....	10
Εικόνα 3. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και πρακτικές εφαρμογές.....	25
Εικόνα 4. Η πυραμίδα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης του Carroll (1991).....	26
Εικόνα 5. Μοντέλο των τριών πεδίων της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.....	27

Λίστα Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Έδρα τράπεζας.....	44
Διάγραμμα 2: Αριθμός εργαζομένων.....	45
Διάγραμμα 3: Ηλικία.....	46
Διάγραμμα 4: Θέση εργασίας στην τράπεζα.....	47
Διάγραμμα 5: Προϋπηρεσία.....	48
Διάγραμμα 6: Επίπεδο Σπουδών.....	49

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1: Μέση Τιμή και τυπική απόκλιση των απαντήσεων του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου.....	50
Πίνακας 2: Περιγραφική ανάλυση των απαντήσεων του τρίτου μέρους του ερωτηματολογίου.....	52
Πίνακας 3: Περιγραφική ανάλυση των απαντήσεων του τέταρτου μέρους του ερωτηματολογίου.....	53
Πίνακας 4: Έλεγχος Ανομα για την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντα την ηλικία.....	54
Πίνακας 5: Πολλαπλές συγκρίσεις με εξαρτημένη μεταβλητή τις στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη.....	55
Πίνακας 6: Έλεγχος Ανομα για την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντα το επίπεδο εκπαίδευσης.....	56
Πίνακας 7: Πολλαπλές συγκρίσεις με εξαρτημένη μεταβλητή τις στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη.....	56
Πίνακας 8: Έλεγχος Ανομα για την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντα τα έτη προϋπηρεσίας.....	57
Πίνακας 9: Έλεγχος συσχέτισης Pearson των πεποιθήσεων απέναντι στο περιβάλλον των υπαλλήλων, στελεχών, συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.....	58
Πίνακας 10: Έλεγχος συσχέτισης Pearson των στάσεων των υπαλλήλων, στελεχών, συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.....	59
Πίνακας 11: Αποτελέσματα γραμμικής παλινδρόμησης με ανεξάρτητες μεταβλητές τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των τραπεζικών.....	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Η αειφόρος ανάπτυξη αποτελεί ένα βασικό σημείο εστίασης στο πλαίσιο ανάπτυξης της σύγχρονης επιχειρηματικότητας. Στο επίκεντρο των στόχων των σύγχρονων επιχειρήσεων βρίσκονται οι προοπτικές και οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και της βιωσιμότητας. Έτσι, οι σύγχρονες επιχειρήσεις, υιοθετώντας τις αρχές αυτές, σχεδιάζουν τις ενέργειες και το μέλλον τους έχοντας ως γνώμονα την περιβαλλοντική προστασία και την παράλληλη οικονομική πρόοδο. Η βασική ιδέα είναι μέσα από την προσπάθεια για εξασφάλιση του οικονομικού οφέλους να μη διακυβεύεται το μέλλον των επόμενων γενιών. Επομένως, η αειφόρος ανάπτυξη και η σύνδεση με τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων σχετίζεται με τη διατήρηση των φυσικών πόρων σε επίπεδα που δεν εκφράζουν τον κίνδυνο εξάντλησης (Mio, Panfilo & Blundo, 2020).

Παράλληλα, οι σύγχρονες επιχειρήσεις οφείλουν σε συμμόρφωση με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης να εστιάζουν στο τρίπτυχο της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, της οικονομικής προόδου και της κοινωνικής συνοχής. Το πρόβλημα με το οποίο έρχεται αντιμέτωπη η σύγχρονη επιχειρηματικότητα στην προσπάθεια συμμόρφωσης με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και το ευρύτερο πεδίο της αειφορίας, είναι αυτό της αξιοποίησης των κατάλληλων επενδύσεων. Για να γίνει εφικτός ο μετασχηματισμός και να προωθηθεί η πράσινη επιχειρηματικότητα, μια σημαντική προϋπόθεση είναι να εξασφαλίζονται “έξυπνες” επενδύσεις και μεγάλοι ύψους χρηματοδοτήσεις, δεδομένου ότι σε πολλές περιπτώσεις ο πράσινος μετασχηματισμός μπορεί να φέρει αρκετά έξοδα για μια επιχείρηση (Bergset & Fichter, 2015).

Στο πλαίσιο αυτό του πράσινου μετασχηματισμού ο τραπεζικός κλάδος μπορεί να αποτελέσει έναν σημαντικό παράγοντα συμβολής, όντας το επίκεντρο των πρακτικών χρηματοδότησης και της πραγματοποίησης επενδύσεων. Γενικότερα, στη βιβλιογραφία τονίζεται ο σημαντικός διαμεσολαβητικός ρόλος των τραπεζών στην πράσινη οικονομία και στην αειφόρο ανάπτυξη (Meena, 2013· Nath, Nayak & Goal, 2014). Η Πράσινη Τραπεζική έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο της ενσωμάτωσης της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στον τραπεζικό κλάδο, με τον ψηφιακό μετασχηματισμό των τραπεζών και με εστίαση στη βιωσιμότητα σε κάθε παράμετρο και διάσταση των τραπεζικών διαδικασιών (Zhelyazkova & Kitanov, 2015).

1.1 Αιτιολόγηση του θέματος

Η έντονη κλιματική αλλαγή που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες έχει προκαλέσει πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων σε περιβαλλοντικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο παγκοσμίως. Μια πραγματικότητα η οποία έχει καθιερώσει ως αναγκαία την εύρεση νέων πρακτικών προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνέπεια μεταξύ κοινωνίας, οικονομίας και περιβάλλοντος και που τελικά θα οδηγήσει σε μια μεταστροφή προς την πράσινη ανάπτυξη. Οι επιδράσεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι ιδιαίτερα εμφανείς στους επιχειρηματικούς κλάδους γεγονός που καθιστά το ρόλο των τραπεζών ιδιαίτερα σημαντικό για το σχεδιασμό και την υλοποίηση στρατηγικών που θα προάγουν την αειφόρο ανάπτυξη.

1.2 Σκοπός και ερευνητικές ερωτήσεις

Η εν λόγω εργασία επικεντρώνεται στις στάσεις και στις ενέργειες των ελληνικών τραπεζών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη . Παρουσιάζονται με λεπτομέρειες οι απόψεις και το μέγεθος των μέτρων που λαμβάνονται από τις τράπεζες με απώτερο στόχο την ουσιαστική προώθηση της αειφορίας αλλά και τα εμπόδια που εμφανίζονται κατά την υλοποίηση αυτής της προσπάθειας.

1.3 Μεθοδολογία

Προκειμένου να ολοκληρωθεί η βιβλιογραφική έρευνα προχώρησα σε συλλογή στοιχείων και πληροφοριών από έγκυρες διαδικτυακές πηγές, ιστοσελίδες, επιστημονικά περιοδικά, ξενόγλωσσα και ελληνικά βιβλία, εξειδικευμένα άρθρα και case studies. Η ανάγνωση των άρθρων με βοήθησε να ανακαλύψω νέες πηγές από την βιβλιογραφία ώστε να μπορέσω να ολοκληρώσω τη συγγραφή της διπλωματικής μου.

1.4 Διάρθρωση της διπλωματικής

Στην παρούσα εργασία διερευνάται το ζήτημα της συμβολής του επιχειρηματικού τομέα στην επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον εστιάζεται στον τραπεζικό κλάδο και μελετάται η περίπτωση των πράσινων τραπεζών, μέσω της συμβολής της Πράσινης Τραπεζικής στην Πράσινη Οικονομία.

Συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στον σκοπό της έρευνας, την μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και την δομή της.

Αναλυτικότερα, στο δεύτερο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους της εργασίας παρουσιάζεται λεπτομερώς η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Παρέχεται ο ορισμός και η εννοιολογική προσέγγιση του όρου και παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της αειφορίας, και η σημασία τους για τον παράγοντα της βιωσιμότητας. Επιπλέον, τονίζονται τα οφέλη που προκύπτουν για την οικονομία και την κοινωνία από την υιοθέτηση των πρακτικών της αειφόρου ανάπτυξης, ή όπως αλλιώς ονομάζεται, της βιώσιμης ανάπτυξης, χωρίς να παραλειφθούν οι αναφορές σε πιθανές μειονεκτικές συνθήκες και σε αδυναμίες του μοντέλου της αειφόρου ανάπτυξης. Τέλος, αναφέρονται εργαλεία και δείκτες μέτρησης της αειφόρου ανάπτυξης.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σύνδεση της επιχειρηματικότητας με την αειφόρο ανάπτυξη. Αναλυτικά, επισημαίνεται ο ρόλος των επιχειρήσεων στην επίτευξη των στόχων της βιωσιμότητας και αναλύεται η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Επίσης, αναφέρεται το Πρότυπο ISO 14000, μια σειρά διεθνών κατευθύνσεων για την πράσινη επιχειρηματικότητα. Αφού αναπτυχθεί το θέμα της πράσινης επιχειρηματικότητας και επεξηγηθεί το νόημα των πράσινων επιχειρήσεων, παρουσιάζεται ο ρόλος του τραπεζικού κλάδου στην πράσινη οικονομία. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται η έννοια της Πράσινης Τραπεζικής (Green Banking) και πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στον τρόπο που αναπτύχθηκε η ανάγκη για την προώθηση της δημιουργίας πράσινων τραπεζών. Τέλος, αναφέρονται μερικά βασικά ειδικά χαρακτηριστικά των πράσινων τραπεζών, με τις προεκτάσεις που έχουν στο μακροεπίπεδο της κοινωνικής συνοχής και ευημερίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται το θεωρητικό πλαίσιο και τα ερευνητικά ερωτήματα που διαμορφώνονται σύμφωνα με την ολοκλήρωση της έρευνας και της μελέτης της βιβλιογραφίας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, αμέσως μετά το θεωρητικό πλαίσιο, δίνονται οι λεπτομέρειες του δείγματος και η διαμόρφωση του ερωτηματολογίου.

Στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η σχέση μεταξύ των μεταβλητών και τα αποτελέσματα της επίδρασης αυτών μεταξύ τους .

Τέλος ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία στο έβδομο κεφάλαιο αναφέρονται τα συμπεράσματα της έρευνας , οι περιορισμοί και τα βασικά ευρήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Αειφόρος Ανάπτυξη

2.1 Ορισμός και Εννοιολογική Προσέγγιση της Αειφόρου Ανάπτυξης

Η αειφόρος ανάπτυξη ονομάζεται εναλλακτικά και βιώσιμη ανάπτυξη. Στα αγγλικά ο χρησιμοποιούμενος όρος είναι “sustainable development”, και υπογραμμίζει την έννοια της βιωσιμότητας υπό το πρίσμα των απαιτήσεων για ανάπτυξη. Όσον αφορά τη βιωσιμότητα, η έννοια αυτή μπορεί να λάβει διττή σημασία, σύμφωνα με τον Daly (2006). Από τη μία, η βιωσιμότητα σχετίζεται με την έννοια της χρησιμότητας. Επομένως, η χρησιμότητα που χαρακτηρίζεται από βιωσιμότητα λαμβάνει μακρά διάρκεια, άρα και αποκτά μακροπρόθεσμη αξία. Αποτέλεσμα αυτής της μακράς διάρκειας αξίας της χρησιμότητας είναι οι μελλοντικές γενιές να απολαμβάνουν την ίδια αξία από τη χρησιμότητα, η οποία παρουσιάζεται ως μη φθίνουσα. Βασική ιδέα της βιωσιμότητας, λοιπόν, υπό αυτήν τη επεξήγηση, είναι ότι οι μελλοντικές γενιές αξίζουν να βιώνουν τη χρησιμότητα (του οποιουδήποτε πράγματος ή κατάστασης) στο ίδιο επίπεδο αξίας που υφίσταται στην παροντική κατάσταση, κι όχι να βιώνουν την έκπτωση της λειτουργικότητας, του ποιοτικού ή ποσοτικού μεγέθους ή της συνολικής αξίας.

Από την άλλη, η βιωσιμότητα μπορεί να μεταφραστεί ως η διατήρηση των φυσικών πόρων σε ικανοποιητικά επίπεδα αξιοποίησης σε βάθος χρόνου. Επομένως, πρόκειται για ένα ζήτημα διατήρησης της φυσικής απόδοσης κατά τη χρησιμότητα, με γνώμονα την εξασφάλιση της οικονομίας. Οι πηγές της φύσης σύμφωνα με την ερμηνεία αυτή, δε πρέπει να μειώνονται και ο σκοπός είναι το κεφάλαιο που προέρχεται από το φυσικό περιβάλλον να παραμείνει ανέπαφο. Η επεξήγηση αυτή του όρου της βιωσιμότητας εμπεριέχει την προϋπόθεση ότι όσο οι πόροι του φυσικού περιβάλλοντος δε μειώνονται, υπάρχουν οι προοπτικές για ανάπτυξη και ευημερία για τις παροντικές και τις μελλοντικές γενιές (Daly, 2006).

Ένας ορισμός για την αειφόρο/βιώσιμη ανάπτυξη δόθηκε αρκετές δεκαετίες πριν, παρόλο που η έμφαση που έχει δοθεί στη σύγχρονη εποχή από οργανισμούς και σε κοινοτικό επίπεδο παρέχουν την εσφαλμένη ιδέα ότι πρόκειται για μια σύγχρονη οπτική. Το 1987, πιο συγκεκριμένα, δημοσιεύτηκε η έκθεση “Το Κοινό μας Μέλλον” (“Our

Common Future”) από την Bruntland Commission. Ο βασικός σκοπός της εν λόγω δημοσιευμένης έκθεσης ήταν η εστίαση σε θέματα οικονομικής ανάπτυξης σε ένα πλαίσιο σταθερότητας σε σχέση με τη χρήση των φυσικών πόρων. Άρα, ο πυλώνας της έκθεσης αυτής ήταν η οικονομική ανάπτυξη υπό την προϋπόθεση της περιβαλλοντικής σταθερότητας. Στο πλαίσιο αυτό, δόθηκε και ο ορισμός για την αειφόρο ανάπτυξη σε μια απόπειρα επεξήγησης της έννοιας της βιωσιμότητας. Ο ορισμός διατυπώθηκε ως εξής: “Ως αειφόρος ανάπτυξη προσδιορίζεται η ανάπτυξη που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες” (Γενική Συνέλευση, 1987, σ. 43, αναφέρεται στο Emas, 2015, σ. 1).

Σύμφωνα με την Emas (2015), ο ορισμός αυτός ενδέχεται να υπήρξε σχετικά αόριστος, ωστόσο επρόκειτο για ένα σημαντικό βήμα προς την βαθύτερη έννοια της βιωσιμότητας και την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης με γνώμονα την οικονομική πρόοδο σε παράλληλη πορεία με την περιβαλλοντική προστασία και την διατήρηση της αξίας των φυσικών πόρων, οι οποίοι κάθε άλλο παρά ανεξάντλητοι είναι. Έτσι, ως αποτέλεσμα αυτή η δημοσίευση είχε την ενσωμάτωση σημαντικών στρατηγικών και πολιτικών γύρων από την περιβαλλοντική προστασία και την εξοικονόμηση των φυσικών πόρων στο πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης.

Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η ιδέα, ότι η εξοικονόμηση πόρων και η εστίαση στην προστασία του περιβάλλοντος για τη διατήρηση της αξίας του στις μελλοντικές γενιές δεν σημαίνει αυτομάτως υπονόμηση της ευημερίας και της προόδου για τις παρόντες γενιές. Αυτή είναι και η βασική παρατήρηση πίσω από το ευρύτερο σενάριο της βιώσιμης ανάπτυξης: να γίνει κατανοητό ότι η αύξηση της αξίας της μιας από τις δύο μεταβλητές (περιβαλλοντική προστασία-σταθερότητα-βιωσιμότητα και οικονομική πρόοδος-ανάπτυξη) δεν συνεπάγεται αυτόματα τον κατακερματισμό της άλλης ή την υπονόμηση της αξίας της άλλης μεταβλητής. Αυτή η ιδέα διατυπώθηκε αρκετά πριν τον παραπάνω ορισμό για την αειφόρο ανάπτυξη σε εκείνη την έκθεση, και αρκετά πριν τα τέλη του 20ού αιώνα γενικότερα (Emas, 2015).

Σήμερα, η αειφόρος ανάπτυξη απασχολεί ένα διευρυμένο πεδίο κλάδων, αφού διεθνείς οργανισμοί και επιχειρήσεις, φορείς σχεδιασμού ανάπτυξης και υπεύθυνοι υιοθέτησης στρατηγικών και πολιτικών ανάπτυξης, ο επιστημονικός και ακαδημαϊκός κύκλος, ακόμη και ομάδες ακτιβιστών επικεντρώνονται στην αναγκαιότητα για υιοθέτηση των στρατηγικών της αειφόρου ανάπτυξης και στην περιβαλλοντική προστασία και υπερτονίζουν την αναγκαιότητα του σύγχρονου κόσμου να εστιάσει σε

τρόπους διατήρησης της περιβαλλοντικής αξίας για τις μελλοντικές γενιές. Καθώς όμως δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός, όπου να διατυπώνεται επακριβώς η λεπτομερής φύση του προβλήματος και η αναγκαιότητα αναζήτησης λύσεων, ενώ παράλληλα λείπει και ο προσδιορισμός μιας σαφούς στρατηγικής διατήρησης των φυσικών πόρων, είναι λογικό η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης να κινδυνεύει, όπως εύστοχα επισημαίνει και ο Mensah (2019, σ. 2) “να γίνει κλισέ”, ένα κλισέ αντίστοιχο με την αναγκαιότητα της τεχνολογικής διείσδυσης στην ζωή των ανθρώπων (λαμβάνει, λοιπόν, τέτοιες σημαντικές διαστάσεις).

Για την εννοιολογική προσέγγιση της αειφόρου ανάπτυξης, παρατηρείται ότι είναι μείζονος σημασίας η εστίαση σε κάποια από τις δύο ερμηνείες της βιωσιμότητας, όπως διατυπώθηκαν και παραπάνω. Συνήθως, και λόγω της φύσης της προσέγγισης της ευρύτερης έννοιας της βιωσιμότητας στο πλαίσιο της επιχειρηματικότητας, η εστίαση δίνεται στον κλάδο της οικονομίας, επομένως, ενυπάρχει η οικονομική διάσταση της βιωσιμότητας (Daly, 2006). Πράγματι, στη βιβλιογραφία που εστιάζει στην ανάπτυξη και στην υιοθέτηση αναπτυξιακής πολιτικής, φανερόνεται ότι ακαδημαϊκοί ερευνητές, επιστήμονες και επαγγελματίες των εκάστοτε κλάδων εφαρμογής αναπτυξιακής πολιτικής προσπαθούν να εκφράσουν και να επεξηγήσουν την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης στο πλαίσιο της υποδήλωσης της βελτίωσης και της διατήρησης μιας υγιούς οικονομικής προόδου, σε συνθήκες ενίσχυσης της οικολογικής συνείδησης, πάντοτε υπό το πρίσμα της κάλυψης των αναγκών της ανθρώπινης ανάπτυξης στο κοινωνικό σύνολο (Mensah, 2019).

Από τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι η αειφόρος ανάπτυξη έχει τρεις βασικούς πυλώνες, τρία σημεία εστίασης, τα οποία είναι τα εξής (Gibson, 2006):

- Οικονομική πρόοδος
- Περιβαλλοντική προστασία
- Κοινωνική ανάπτυξη

Εικόνα 1. Οι τρεις πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης (Abdullah, Sarfraz, Qun & Javaid, 2018, σ. 440)

Ο Gibson (2006) αναφέρει τρεις βασικές έννοιες κατά την προσέγγιση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης, που τις αντιμετωπίζει ως βασικές αρχές της επεξήγησης της βιωσιμότητας και της αναγνώρισης της σημασίας της. Η επάρκεια και οι ευκαιρίες επάρκειας κατά τη διαβίωση, σε συνδυασμό με τη σημασία και την αναγνώριση της ισότητας, υπό το πρίσμα της ύπαρξης “πολιτισμού” στην αντίληψη και στη διαχείριση της κοινωνικής και της οικολογικής ιδέας είναι βασικές έννοιες για τη σύλληψη της ιδέας της βιωσιμότητας.

Με αυτά τα βασικά χαρακτηριστικά εδραιωμένα στην ανθρώπινη σκέψη και συνείδηση, ακολουθεί η εστίαση σε μια κατεύθυνση που ως γνώμονα έχει την κοινωνική ευημερία: έτσι, το επόμενο βήμα προς την αειφορία είναι η υιοθέτηση των στρατηγικών εκείνων και η λήψη των αποφάσεων εκείνων (σε συνεργατικό επίπεδο και όχι μεμονωμένα, άλλωστε πρόκειται για ένα ζήτημα κοινωνικού προσανατολισμού) που μπορούν να οδηγήσουν με τη σειρά (Stuart, Collins, Alger & Whitelaw, 2016):

1. Στην προστασία των φυσικών πόρων, με σκοπό τη διατήρησή τους και την διασφάλιση της ύπαρξής τους για τις μελλοντικές γενιές. Επομένως, η εξοικονόμηση αποτελεί ένα βασικό πρώτο βήμα στο όνομα της διατήρησης της αξίας του φυσικού περιβάλλοντος και, κατά συνέπεια, στο όνομα της βιωσιμότητας.
2. Στην προσαρμογή των διαφόρων ενεργειών και των πρακτικών ανάπτυξης, ώστε να υπάρχει συμφωνία με τις αρχές της βιωσιμότητας. Αυτό συνεπάγεται την ενεργητική ανάληψη ευθυνών και προσαρμογής των πρότερων συμπεριφορών με

προσανατολισμό στην βιωσιμότητα, καθώς η θεωρητική αναγνώριση της αξίας της αειφόρου ανάπτυξης δεν παρέχει κανένα αποτέλεσμα από τα όσα πρεσβεύει η έννοια αυτή.

3. Στην επιτυχημένη αύξηση της αποδοτικότητας των πόρων με παράλληλη την επιτυχία της διατήρησής τους· οι φυσικοί πόροι δεν πρέπει να μειώνονται και πρέπει να χρησιμοποιούνται με αποδοτικό τρόπο, ώστε να συνεχίσουν να υφίστανται και να μπορούν να αξιοποιηθούν μακροπρόθεσμα.
4. Στην παράλληλη με τη διατήρηση των πόρων ακεραιότητα της κοινωνικής και οικολογικής εστίασης, η εξοικονόμηση φυσικών πόρων δε συνεπάγεται μείωση της αξίας της κοινωνικής ακεραιότητας, αφού σκοπός είναι να αναπτυχθούν παράλληλα.
5. Στην άμεση υιοθέτηση των παραπάνω βημάτων υπό τη μορφή συγκεκριμένων σαφών στρατηγικών με προοπτικές μακροπρόθεσμης ενσωμάτωσης της πλήρους έννοιας της βιωσιμότητας στο βωμό της ανάπτυξης.

Τα τρία βασικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται η έννοια της βιωσιμότητας, οι τρεις πλώνες της αειφόρου ανάπτυξης (οικονομική πρόοδος, βιωσιμότητα του περιβάλλοντος και κοινωνική ανάπτυξη) διαθέτουν το καθένα τις δικές τους προϋποθέσεις ανάπτυξης, για αυτό και είναι τόσο δύσκολο να γίνεται συζήτηση περί κοινής αειφορίας και παράλληλης ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να διατίθενται οι σχεδιασμοί για συγκεκριμένη επίτευξη στόχων στο εκάστοτε στοιχείο ξεχωριστά. Πράγματι, στη Σύνοδο Κορυφής του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη τον Σεπτέμβριο του 2015 υιοθετήθηκε η ατζέντα 2030 για την αειφόρο ανάπτυξη: πρόκειται για ένα αναλυτικό σχέδιο δράσης με στόχο την κοινή πρόοδο για τους ανθρώπους, το περιβάλλον και φυσικά, την ευημερία. Στην ατζέντα αυτή διατυπώνονται με σαφήνεια 17 στόχοι όσον αφορά το οικονομικό πεδίο, την κοινωνική ευημερία και ανάπτυξη, αλλά και την περιβαλλοντική προστασία (Kostoska & Kocarev, 2019).

Εικόνα 2. Οι 17 βασικοί στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης ανά τον εκάστοτε πυλώνα: οικονομία, περιβάλλον και κοινωνία (Kostoska & Kocarev, 2019, σ. 2)

Στο πλαίσιο της οικονομικής προόδου, υπογραμμίζεται ότι είναι απαραίτητο να εξαλειφθεί το πρόβλημα της φτώχειας και της ασιτίας, ενώ είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί η ευημερία, υπό την έννοια της καλής υγείας και της διατήρησης της ευημερίας/ευεξίας των ατόμων. Παράλληλα, τονίζεται ότι οικονομική πρόοδος μπορεί να υπάρξει εφόσον πληρούνται οι προδιαγραφές της εξασφάλισης εργασίας και της δυνατότητας οικονομικής ανάπτυξης για όλους. Μείζονα ρόλο στο πλαίσιο της οικονομικής προόδου διαδραματίζει η ενσωμάτωση της καινοτομίας στον βιομηχανικό κλάδο και στις στοιχειώδεις εγκαταστάσεις και υποδομές.

Όσον αφορά την περιβαλλοντική προστασία, βασικοί στόχοι στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης είναι η εξασφάλιση καθαρού νερού και η βελτίωση της υγιεινής, η διάθεση σε ενεργειακούς πόρους (η οποία χρειάζεται να είναι προσβάσιμη και οικονομικά), η επίδειξη υπευθυνότητας όσον αφορά την παραγωγή αγαθών αλλά και την κατανάλωσή τους, δεδομένων των αναγκών και των παροχών του οικοσυστήματος, η ανάληψη δράσεων υπέρ της περιβαλλοντικής προστασίας και η ανάληψη δράσεων πρόληψης και προστασίας για τη ζωή στον πλανήτη, συμπεριλαμβάνοντας όλους τους έμβιους οργανισμούς.

Τέλος, αναφορικά με την κοινωνική ανάπτυξη, οι βασικοί επιμέρους στόχοι αειφόρου ανάπτυξης που αναφέρονται είναι οι παρακάτω: παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης, ενίσχυση και εξασφάλιση της ισότητας των φύλων, μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και προστασία των μειονοτικών ομάδων, διαμόρφωση πόλεων και κοινοτήτων με γνώμονα τη βιωσιμότητα (έξυπνες πόλεις), εξασφάλιση της ειρήνης, της δικαιοσύνης και ισχυροποίηση του θεσμικού πλαισίου και της δράσης των

υπεύθυνων για την κοινωνική ευημερία και πρόοδο φορέων, και φυσικά, υιοθέτηση της συνεργατικής συνείδησης και της διάθεσης για σύμπραξη προς πραγματοποίηση όλων των άνωθεν στόχων (Kostoska & Kocarev, 2019).

2.2 Βασικές Αρχές Αειφόρου Ανάπτυξης

Η αειφόρος ανάπτυξη, βάσει του ορισμού και της ερμηνείας της έννοιας της βιωσιμότητας που συμπεριλαμβάνει, φαίνεται να εμπεριέχει μια σαφή μεταστροφή στον προσανατολισμό της αξιοποίησης των φυσικών πόρων. Η οποιαδήποτε μορφή ανάπτυξης (τεχνολογική, οικονομική, στο χώρο των επενδύσεων και στο πλαίσιο των σχεδιασμών στρατηγικών αναπτυξιακού χαρακτήρα) οφείλει να ενσωματώνει τη νοοτροπία της περιβαλλοντικής προστασίας και της διατήρησης των φυσικών πόρων με προορισμό την επάρκεια για τις μελλοντικές γενιές. Από τις προσπάθειες για επίτευξη των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στόχων, τους τρεις πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης, είναι φανερό ότι επιδιώκεται στο πλαίσιο της βιωσιμότητας η εξασφάλιση της κοινωνικής ισότητας και της συνολικής ευημερίας, με την εμφανή βελτίωση στην παροντική και μελλοντική ποιότητα ζωής να αποτελεί πρωταρχικό στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης (Σπυροπούλου, Μαρδίρης & Στεφανόπουλος, 2012).

Ορισμένες προτεραιότητες που προκύπτουν από τον προσανατολισμό στην αειφόρο ανάπτυξη είναι οι εξής, όπως τις απαριθμούν οι Σπυροπούλου, Μαρδίρης & Στεφανόπουλος, (2012, σ. 2):

- Να υφίσταται, φυσικά, ο προσανατολισμός στην οικονομική ανάπτυξη, ωστόσο αυτός ο προσανατολισμός χρειάζεται να διαθέτει λιγότερες ενεργειακές απαιτήσεις. Η οικονομική ανάπτυξη που εκμεταλλεύεται άκριτα τους φυσικούς πόρους μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εξάντλησή τους για τις μελλοντικές γενιές, συνεπώς δεν είναι δυνατό να γίνεται λόγος περί ανάπτυξης.
- Να υπολογίζεται οπωσδήποτε ο ολοένα και περισσότερο αυξανόμενος παγκόσμιος πληθυσμός: η ραγδαία αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού δημιουργεί σημαντικές ενεργειακές απαιτήσεις για την κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων. Η έλλειψη σε φυσικούς πόρους έχει ως επακόλουθο την ελλιπή κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών, επομένως εντείνονται τα προβλήματα φτώχειας, αστίας, και γενικότερα, μεγάλες μερίδες του παγκόσμιου πληθυσμού δεν έχουν πρόσβαση στο δικαίωμα τους για ποιοτική ζωή και για προοπτικές βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου.

- Παράλληλα, να ενσωματώνονται στο σχεδιασμό στρατηγικών και πολιτικών ανάπτυξης περιβαλλοντικές ανησυχίες, στο πλαίσιο της ανάληψης ουσιαστικών δράσεων και της λήψης σημαντικών αποφάσεων υπέρ της περιβαλλοντικής προστασίας. Πέρα από την συμπερίληψη των οικονομικών ενδιαφερόντων στις αποφάσεις, είναι απαραίτητο να δίνεται προσοχή και στην διατήρηση των φυσικών πόρων σε επίπεδα που δεν προαναγγέλλουν πιθανή εξάντλησή τους.
- Να υπάρχει εστίαση και στην αειφόρο παραγωγή ενέργειας. Όπως υπογραμμίζουν οι Σπυροπούλου, Μαρδίρης & Στεφανόπουλος (2012), χρειάζεται να υπάρχει συνεχής έλεγχος των ενεργειακών δαπανών, στο πλαίσιο ελαχιστοποίησης της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Στο ίδιο μήκος κύματος, είναι αναγκαίες οι ενέργειες μείωσης των πόρων μόλυνσης του περιβάλλοντος, ένας παράγοντας που αφορά σε μεγάλο βαθμό τις μεγάλες μονάδες παραγωγής και τις βιομηχανίες. Η εστίαση αυτή δεν αφορά μόνο την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και κατά συνέπεια, την προάσπιση της δημόσιας υγείας και της ασφάλειας.
- Να υπάρχει ο απαραίτητος σχεδιασμός στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών ώστε να μην υπονομεύεται ο προσανατολισμός στην αειφόρο ανάπτυξη. Γενικότερα, οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να αξιοποιηθούν στο πλαίσιο της λήψης των σωστών αποφάσεων, της διαχείρισης κινδύνων και κρίσεων. Οι επιχειρήσεις έτσι, μπορούν αντιλαμβανόμενες τη χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών να τις ενσωματώσουν, εξασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα της επίδρασης αυτής. Η κίνηση αυτή προϋποθέτει ότι υπάρχει εστίαση στην αειφόρο ανάπτυξη, πέρα από την εστίαση στη μεγιστοποίηση του κέρδους και την ελαχιστοποίηση του κόστους, δηλαδή στο οικονομικό περιβάλλον (Ζοπουνίδης, 2020).

Η σύγχρονη αναπτυξιακή προοπτική είναι αδύνατο να λειτουργήσει χωρίς την αντίληψη της έννοιας της βιωσιμότητας, και χωρίς την θεμελιώδη εστίαση στην οικολογική συνείδηση. Η περιβαλλοντική προστασία εσφαλμένα υπολογίζεται ως μία σύγχρονη τάση, ή ως μια ιδέα που σκοπό έχει να κατευθύνει τις ανθρώπινες δράσεις σε σχέση με την οικονομική πρόοδο: πρόκειται για ουσιαστική αναγκαιότητα, για ένα ζήτημα επιβίωσης και για μια εναλλακτική επίλυση σε σοβαρά και πραγματικά περιβαλλοντικά προβλήματα. Η αειφόρος ανάπτυξη ως διαδικασία προδιαγράφει τη βασική αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος, σηματοδοτώντας τη σημασία της ανάληψης δράσης ενάντια στην κλιματική αλλαγή από πολίτες, επιχειρήσεις, οργανισμούς. Χαρακτηριστικά, η προσέγγιση αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια σύγχρονη “οικολογική βιομηχανική επανάσταση”, καθώς υπό το πρίσμα της επίτευξης των στόχων της βιωσιμότητας απαιτείται ο σχεδιασμός και η ενσωμάτωση συγκεκριμένων στρατηγικών που προσβλέπουν στο όραμα αυτό, της βιωσιμότητας.

Πρόκειται για μια διαδικασία που δεν μπορεί να παραμείνει σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά πρέπει να βρει την λειτουργική εφαρμογή της (Holmberg & Sandbrook, 2019).

Συνοψίζοντας, η βασική αρχή της αειφόρου ανάπτυξης αποσκοπεί στην επίτευξη των τριών θεμελιωδών στόχων που τίθενται επί τάπητος κατά τη συζήτηση περί βιωσιμότητας: οι στόχοι αυτοί αφορούν τους τρεις πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης, επομένως πρόκειται για στόχους περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς (Robert, Parris & Leiserowitz, 2005):

1. Η συνέχιση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών στο όνομα της ανάπτυξης, υπό προϋποθέσεις που εγγυώνται την αποδοτικότητα της παραγωγής, την αποτελεσματικότητα και την οικονομική πρόοδο.
2. Η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων κατά τη διαδικασία παραγωγής για τη λογική διαχείριση των φυσικών πόρων, με επίδειξη σύνεσης και τήρησης του μέτρου, ώστε να εξασφαλίζεται η διατήρηση της βιοποικιλότητας και η βιολογική ακεραιότητα.
3. Η εστίαση στην βελτίωση της ποιότητας ζωής, καθώς αυτή είναι μια σημαντική μορφή ανάπτυξης και μια βασική ένδειξη της βιωσιμότητας, με την τήρηση των προδιαγραφών της ισομερούς κατανομής των φυσικών πόρων και της κατανομής του πλούτου.

2.3 Οφέλη Αειφόρου Ανάπτυξης

Η γενική ιδέα πίσω από την εναρμόνιση των εταιρικών και επιχειρησιακών πρακτικών, όπως επίσης και των στρατηγικών των οργανισμών με την αειφόρο ανάπτυξη είναι η συμβολή στην αποκόμιση του οφέλους της βιωσιμότητας. Όλη η προσπάθεια έγκειται στην ανάληψη δράσεων προκειμένου τόσο οι παροντικές, όσο και οι μελλοντικές γενιές να απολαμβάνουν την αφθονία της φύσης και τα πλεονεκτήματα από την συγκρατημένη, χωρίς υπερβολές και με μέτρο αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Η γενικότερη ιδέα της ανάπτυξης υπό το πρίσμα της αειφορίας περιλαμβάνει την έννοια του μακροπρόθεσμου. Σκοπός είναι να υπάρχει ο απαραίτητος σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον, στο οποίο χτίζονται οι κοινωνίες που αναζητούν τις προοπτικές ανάπτυξης και επιδιώκουν τη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου. Για να γίνει αυτό, χρειάζονται οι προοπτικές της οικονομικής ευημερίας, ωστόσο τίποτα από αυτά δεν μπορεί να λειτουργήσει, εάν δεν υπάρχει το ασφαλές περιβάλλον, οι φυσικοί πόροι προς αξιοποίηση και η προοπτική της ανάπτυξης για το μέλλον στον πλανήτη. Η ανάπτυξη που εστιάζει στο σήμερα και αποποιείται τις όποιες ευθύνες, παραβλέποντας τις μελλοντικές επιπτώσεις, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανάπτυξη (Nejati, Bin & Amran, 2010).

Η συγκεκριμένη οπτική, για την οποία πραγματοποιούνται σημαντικές κινήσεις και υποστηρικτικές ενέργειες στη σύγχρονη εποχή, που τα μέσα το επιτρέπουν, υιοθετείται από το ευρύτερο φάσμα των διαφόρων οικονομικών και βιομηχανικών κλάδων. Οι οργανισμοί υπό τις διευθύνσεις τους αντιλαμβάνονται το σημαντικό αντίκτυπο στην βιωσιμότητα του περιβάλλοντος από τις ενέργειές τους, όπως επίσης αντιλαμβάνονται ότι με προσαρμοσμένες πρακτικές μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη βελτίωση τόσο της παγκόσμιας οικονομίας, όσο και της τοπικής και ευρύτερης κοινωνικής ανάπτυξης, προστατεύοντας παράλληλα του φυσικούς πόρους και συμβάλλοντας στην περιβαλλοντική προστασία. Με εστίαση στα παραπάνω είναι εφικτό να επέλθουν θεμελιώδεις αλλαγές, θετικές και σύμφωνες με τις αρχές της αειφορίας, στους τρεις πυλώνες της: περιβάλλον, κοινωνία και οικονομία (Nejati, Bin & Amran, 2010).

Η έλλειψη εστίασης στην παραπάνω προσέγγιση για τη λειτουργία των οργανισμών μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις για τη δημόσια εικόνα του οργανισμού και για τη φήμη του. Αντίστοιχα, η εναρμόνιση με τις αρχές της αειφορίας δημιουργούν μια θετική εντύπωση στο καταναλωτικό κοινό και στους πολίτες για τον οργανισμό, την επιχείρηση, ή τον οποιοδήποτε παράγοντα δραστηριοποίησης με γνώμονα την αειφόρα ανάπτυξη. Φυσικά, δεν είναι εύκολη η εν λόγω εναρμόνιση, διότι απομάκρυνση της εστίασης από το εταιρικό κέρδος δημιουργεί την αίσθηση του κινδύνου για την κερδοφορία της επιχείρησης. Οπότε είναι σε λογικό βαθμό κατανοητός ο δισταγμός για υιοθέτηση πρακτικών ανάπτυξης σύμφωνων με την αειφορία. Ωστόσο, πρέπει να υπολογίζεται ο αντίκτυπος ελλιπούς εστίασης στην αειφόρο ανάπτυξη στην εταιρική φήμη (Cruz, Pedrozo & Estivalette, 2006).

Όπως τονίζεται στο Nejati, Bin & Amran (2010, σ. 85):

“η αειφόρος ανάπτυξη και η υιοθέτηση των εν λόγω στρατηγικών δεν πρέπει να θεωρείται εμπόδιο ή περιορισμός στην εταιρική ανάπτυξη, αλλά ως μέρος της κοινωνικής ευθύνης του οργανισμού. Η ανάληψη της κοινωνικής ευθύνης εκ μέρους του οργανισμού μπορεί να δημιουργήσει νέες προοπτικές και ευκαιρίες ανάπτυξης και σημαντικά οφέλη για τον ίδιο τον οργανισμό”.

Τέτοια οφέλη για τον οργανισμό, όλους τους εμπλεκόμενους και το προσωπικό, τη γενικότερη λειτουργία του οργανισμού και τις προοπτικές που αναδύονται, παρατίθενται παρακάτω (Nejati, Bin & Amran, 2010, σ. 86):

- Άμεσα βελτιώνεται η αποτελεσματικότητα του οργανισμού στο πλαίσιο της παραγωγής αγαθών ή υπηρεσιών.

- Δεδομένων των θεσμικών αλλαγών και της εναρμόνισης του θεσμικού πλαισίου με την αιφόρο ανάπτυξη, οι οργανισμοί που προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα εδραιώνουν τη διατήρηση της λειτουργίας τους.
- Το όνομα της επιχείρησης ή του οργανισμού, η εταιρική φήμη και το εμπορικό σήμα ενισχύονται σημαντικά μέσα από την προαγωγή της αιφόρου ανάπτυξης, ενώ το ίδιο ισχύει με το διανοητικό κεφάλαιο.
- Οι εν λόγω οργανισμοί είναι περισσότερο πιθανό να αξιοποιήσουν καινοτόμες πρακτικές για τη λειτουργία τους, να οικοδομήσουν και να διατηρήσουν σημαντική αύξηση της αξίας των μετοχών τους, γεγονότα που οδηγούν σε εντοπισμό νέων ευκαιριών και στη διαμόρφωση σπουδαίων προοπτικών.
- Το πελατολόγιο των εταιριών που προσαρμόζονται με τις αρχές της αιφορίας μπορεί να γνωρίσει αύξηση, προσελκύνοντας μερίδα του πληθυσμού με τις εν λόγω περιβαλλοντικές ανησυχίες. Αντίστοιχα, οι εν λόγω επιχειρήσεις μπορούν να προσελκύσουν αξιόλογο ανθρώπινο δυναμικό και προσωπικό με συνείδηση, που δύναται να υποστηρίξει το έργο συμβολής στην αιφορία και τη βιωσιμότητα.
- Αυτόματα ανοίγει ένα τεράστιο πεδίο πρόσβασης σε κεφάλαια για τον οργανισμό που υιοθετεί τις αρχές της αιφόρου ανάπτυξης.
- Με την αποκόμιση των πλεονεκτημάτων και με βελτίωση σημαντικών λειτουργιών στο πλαίσιο του οργανισμού υφίσταται βελτιωμένη συνθήκη διαχείρισης κρίσεων και ελαχιστοποίησης των κινδύνων, ενώ παράλληλα είναι πιο εύκολο να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για μεγιστοποίηση των εσόδων του οργανισμού.

Το διανοητικό κεφάλαιο και η χρήση της κατάλληλης τεχνολογίας, όχι μόνο στο πλαίσιο διαχείρισης των κινδύνων και στο πλαίσιο πρόληψης και αντιμετώπισης ενδεχόμενων κρίσεων, μπορούν να αξιοποιηθούν ως πλεονεκτήματα για τη δημιουργία αξίας και για τη δημιουργία ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος για τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς. Είναι χρήσιμο να γίνουν αντιληπτοί οι τρόποι με τους οποίους οι παραπάνω παράγοντες μπορούν να λειτουργήσουν ως στρατηγικές κινήσεις και ως τακτικές ανάπτυξης και επίτευξης των ουσιαστών στόχων της αιφόρου ανάπτυξης (Secundo, Ndou, Del Vecchio & De Pascale, 2020).

2.4 Αδυναμίες και Μειονεκτήματα του Μοντέλου της Αειφόρου Ανάπτυξης

Σε κάθε οικονομικό σύστημα φαίνεται πως, ειδικά στη σύγχρονη εποχή της σημαντικής οικονομικής και ενεργειακής κρίσης, είναι αναγκαίο να υιοθετείται ένας ενιαίος προσανατολισμός στην ανάπτυξη υπό την οπτική της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και οριοθετώντας τις πρακτικές ισορρόπησης μεταξύ ανάπτυξης, κέρδους και αειφορίας. Σύμφωνα με τους Dotsenko, Ezdina, Khasanova & Khasanov (2021), παρόλο που η συνεργασία όλων σε εθνικό, διακρατικό και διεθνές επίπεδο κρίνεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των στόχων βάσει των αρχών της αειφορίας, υπολογίζοντας ότι οι συνέπειες μη συμμόρφωσης βλάπτουν το περιβάλλον για όλους ανεξαιρέτως, στην πραγματικότητα κάτι τέτοιο είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί.

Ο λόγος πίσω από αυτήν την αδυναμία είναι η έλλειψη μιας ενιαίας στάσης: τη στιγμή που παραμένει ασαφής ο τρόπος δραστηριοποίησης υπό τις συνθήκες της αειφορίας, και τη στιγμή που επιτρέπεται να υπάρχει ευελιξία στην υιοθέτηση των βιώσιμων πρακτικών ανάπτυξης, αυτομάτως επιτρέπεται και η παράβλεψη της σημασίας της αειφορίας, η ελαχιστοποίηση της ανάληψης κοινωνικής ευθύνης και η ύπαρξη διαφορετικών δυναμικών εστίασης στην αειφορία. Παρατηρείται πως ανά κράτος επικρατεί μια διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα της υιοθέτησης των πρακτικών με βάση τις αρχές της αειφορίας.

Αυτό είναι απόλυτα λογικό, δεδομένου ότι δεν ισχύουν οι ίδιες οικονομικές συνθήκες σε κάθε κράτος του κόσμου, κάθε οργανισμός δεν έχει το ίδιο εργατικό δυναμικό, δεν διαθέτει την ίδια ποσότητα και την ίδια ποιότητα φυσικών πόρων, προκειμένου να τους αξιοποιήσει για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της βελτίωσης της παραγωγής, ενώ παράλληλα δεν πρέπει να λησμονείται ότι διαφέρουν σημαντικά οι μακροοικονομικοί δείκτες και το επίπεδο της ποιότητας ζωής των διαφόρων πληθυσμών. Απόρροια των παραπάνω θεμελιωδών διαφορών είναι η διατήρηση ορισμένων βασικών διαφορών στη σύνθεση των προοπτικών με προσανατολισμό στην αειφόρο ανάπτυξη, με την έννοια της συμμόρφωσης με τις κατάλληλες στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης και την λειτουργική εφαρμογή τους. Οι διαφορές αυτές μάλιστα, είναι εμφανείς, όχι μόνο σε εθνικό πλαίσιο, με την έλλειψη ενιαίας κατεύθυνσης βιωσιμότητας εντός των συνόρων ενός κράτους, αλλά επεκτείνονται και σε στην ελάχιστο κλίμακα οργάνωσης, με βασικές διαφορές σε μεμονωμένες οικονομικές οντότητες σε τοπικό επίπεδο (Dotsenko, Ezdina, Khasanova & Khasanov, 2021).

Τη στιγμή που εντοπίζονται και διατυπώνονται σημαντικά πλεονεκτήματα και οφέλη από την αειφόρο ανάπτυξη και τις εφαρμογές τις από τους οργανισμούς, όπως:

- (i) Η εξοικονόμηση νερού και ενέργειας
- (ii) Η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, με ελαχιστοποίηση των επακόλουθων αρνητικών συνεπειών στο περιβάλλον
- (iii) Η μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη με φιλικούς προς το περιβάλλον στόχους μέσω συνετών επενδύσεων
- (iv) Η εξασφάλιση ενός καλύτερου μέλλοντος για τις επόμενες γενιές και τον πλανήτη,

προσδιορίζονται και ορισμένα μειονεκτήματα, ή πιο σωστά αδυναμίες εφαρμογής των κατάλληλων πρακτικών με συμμόρφωση στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Οι διάφοροι αρνητικοί παράγοντες θα μπορούσαν να προσδιοριστούν ως μειονεκτήματα, δεδομένης της αναγνώρισης της αξίας και της θεμελιώδους σημασίας των πλεονεκτημάτων που προαναφέρθηκαν (Wells, 2021).

Πιο συγκεκριμένα, οι προαναφερόμενες αδυναμίες σχετίζονται με τις δυσκολίες στην αλλαγή της νοοτροπίας, στην πιθανότητα ανεργίας, στο ζήτημα του υψηλού κόστους και στο θέμα της δέσμευσης. Αναλυτικότερα, η αλλαγή νοοτροπίας προαπαιτεί μια μεγάλη κοινωνική αλλαγή, ώστε να μεταβληθούν οι διάφορες συνήθειες στο κοινωνικό πλαίσιο που κρίνεται ότι έχουν αρνητικές επιπτώσεις στο οικοσύστημα. Για να υπάρξει, όμως, μια σχετική αλλαγή στον τρόπο συμπεριφοράς και στην περιβαλλοντική συνείδηση της κοινωνίας απαιτείται χρόνος, εκπαίδευση και σταθερή προαγωγή των βασικών αρχών της αειφόρου ανάπτυξης.

Την ίδια στιγμή, η υιοθέτηση μιας αειφόρου κατεύθυνσης από σημαντικό αριθμό βιομηχανιών φαίνεται να ενισχύει την πιθανότητα ανεργίας με τον εξής τρόπο: με την συμμόρφωση με την αειφόρο ανάπτυξη είναι πιθανό πολλές βιομηχανίες να αναγκαστούν να σταματήσουν να χρησιμοποιούν τους πόρους που αξιοποιούν συνήθως. Αυτό συμβαίνει χάρη στις διάφορες πολιτικές που υιοθετούνται και με τις οποίες οι λειτουργίες των οργανισμών και των επιχειρήσεων οφείλουν να εναρμονιστούν, προσαρμόζοντας τις πρακτικές τους λειτουργίες. Αυτό το γεγονός μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την αναγκαστική παύση λειτουργίας μιας βιομηχανίας που δεν μπορεί να συμμορφωθεί και να αξιοποιήσει εναλλακτικές μεθόδους, όπως ορίζει η αειφόρος ανάπτυξη. Έτσι, είναι δυνατό να οδηγηθεί μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού σε ανεργία, επιχειρήσεις μπορεί να κλείσουν, ενώ οργανισμοί ενδέχεται να τερματίσουν τη λειτουργία τους. Επομένως, υπάρχει μια αδυναμία εφαρμογής των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης υπό το φόβο της ανεργίας (Wells, 2021).

Ως προς το υψηλό επίπεδο των δαπανών, μια αδυναμία που προκύπτει είναι η εξής: οι διάφορες μεταβολές στις συνήθειες του πληθυσμού και αντίστοιχα στην παραγωγή, μπορεί να οδηγήσουν σε σημαντική αύξηση του κόστους προκειμένου οι διάφορες βιομηχανίες να μπορούν να ανταπεξέλθουν στην κάλυψη των νέων αναγκών που διαμορφώθηκαν. Γενικότερα, οι οποιοσδήποτε αλλαγές στην ισχύουσα κατάσταση της παραγωγής μπορούν να χαρακτηριστούν ως ιδιαίτερα δαπανηρές στις αναπτυσσόμενες χώρες. Τέλος, υπάρχει και η αδυναμία της δέσμευσης: η συνεργασία, η σύμπραξη και ο κοινός προσανατολισμός από πολίτες, οργανισμούς, θεσμικά όργανα, και σε επίπεδο υποεθνικό, εθνικό και υπερεθνικό είναι μια σύνθετη διαδικασία, με προϋποθέσεις και επιμέρους δυσκολίες. Χρειάζεται απαραίτητα η από κοινού συμμετοχή της κοινωνίας και των κυβερνητικών φορέων για να υπάρξει η σχετική επιτυχία στην εφαρμογή των διαφόρων πολιτικών αειφόρου ανάπτυξης. Ο Wells (2021) χαρακτηρίζει μάλιστα την αδυναμία αυτή “*εύθραυστη δέσμευση*”.

2.5 Εργαλεία και Δείκτες Μέτρησης της Αειφόρου Ανάπτυξης

Μια ακόμη σημαντική αδυναμία είναι ότι δεν υπάρχει σαφήνεια ως προς τον προσδιορισμό των δεικτών μέτρησης της αειφόρου ανάπτυξης. Πιο αναλυτικά, υπάρχουν διάφορες αρχές τις οποίες οι οργανισμοί πρέπει να τηρούν και να υιοθετούν (αρχή της βιωσιμότητας και του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, της ανάληψης δράσεων για τα επιβαρυνόμενα οικοσυστήματα και της πρόληψης κατά της περαιτέρω επιβάρυνσης, αρχή της χωρονομίας και του φυσικού κάλλους, του βιώσιμου αστικού περιβάλλοντος, της οικολογικής συνείδησης).

Πράγματι για να υιοθετούνται όλες οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης υπάρχει η αναγκαιότητα για σειρά βημάτων, που αφορούν τις οργανωτικές και λειτουργικές αποφάσεις, τις διαδικασίες ελέγχων και διαχείρισης, την αλλαγή εταιρικής νοοτροπίας, κ.α. Για τον έλεγχο των παραπάνω, έχει αναπτυχθεί η Οικολογική Οικονομική, με εργαλεία εφαρμογής και με δείκτες μέτρησης της οικολογικής επιβάρυνσης (Field, 1997· Pearce, 1999). Διεθνείς οργανισμοί κινητοποιούνται για τον προσδιορισμό των κατάλληλων δεικτών μέτρησης της αειφόρου ανάπτυξης (ΟΟΣΑ, IISD, Eurostat): το σκεπτικό είναι ότι εκτός από τους παραδοσιακούς οικονομικούς δείκτες μέτρησης (ΑΕΠ και πληθωρισμός) μπορούν να υπολογιστούν και δείκτες/ενδείξεις των άλλων δύο πυλώνων της αειφόρου ανάπτυξης (περιβάλλον και κοινωνία), ώστε να εντοπίζεται ένας

συνολικός δείκτης που να αφορά την αειφόρα ανάπτυξη: Policy Performance Index – PPI (OECD, 2001).

Οι προσπάθειες για την εύρεση των κατάλληλων εργαλείων και δεικτών μέτρησης δεν είναι ένα σύγχρονο πρόβλημα, αφού από τη στιγμή που διατυπώθηκε ο ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης στα τέλη της δεκαετίας του 1980 υπήρξε και η αντίστοιχη προσπάθεια εύρεσης τρόπων μέτρησής της. Ο σχεδιασμός διαφόρων πολιτικών και στρατηγικών αποτελούν μια δράση προς αυτήν την κατεύθυνση, αφού πρόκειται για προγράμματα που διαμορφώνονται με στόχο την εύρεση της χρυσής τομής και της ισορροπίας μεταξύ ανάπτυξης και βιωσιμότητας.

Οι στρατηγικές αυτές, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως τα βασικά εργαλεία στο πλαίσιο εύρεσης της ισορροπίας αφορούν διάφορες θεματικές ενδείξεις: υπάρχει εστίαση στην κοινωνική και στην οικονομική πλευρά της αειφόρου ανάπτυξης, ενώ παράλληλα δεν απουσιάζει η συμπερίληψη της κατεύθυνσης στην ορθή διαχείριση των φυσικών πόρων (The Earth Summit's Agenda for Change, 2014). Συνεχώς εμφανίζεται ο συνδυασμός των τριών διαστάσεων της αειφόρου ανάπτυξης: οικονομία, κοινωνία και περιβάλλον, κάτι που αποτελεί μια σαφή ένδειξη της κατεύθυνσης και του προσανατολισμού για την επίτευξη της βιωσιμότητας σε συμμόρφωση με την αειφόρο ανάπτυξη.

Όπως παρουσιάζεται στο CIDA (2012), στις σημαντικές ενδείξεις για τον έλεγχο της αειφόρου ανάπτυξης συμπεριλαμβάνονται:

- Ο έλεγχος της επίτευξης της μείωσης της φτώχειας και της ανεργίας, μια ένδειξη ιδιαίτερα εύκολα μετρήσιμη περισσότερο στις αναπτυσσόμενες και τις ανεπτυγμένες χώρες, παρά στα υπανάπτυκτα κράτη.
- Ο έλεγχος των καταναλωτικών συμπεριφορών: τυχόν αλλαγές στις συνήθειες των καταναλωτών και στα πρότυπα κατανάλωσης εκφράζουν διαφορετικό προσανατολισμό στην νοοτροπία της κοινωνίας, άρα και ενδεχόμενες αλλαγές στην εταιρική νοοτροπία των οργανισμών και των επιχειρήσεων που επιδιώκουν να καλύψουν τις νέες ανάγκες και καταναλωτικές απαιτήσεις.
- Ο έλεγχος των αλλαγών στο πλαίσιο της προώθησης της σημασίας της δημόσιας υγείας, της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου.
- Ο εντοπισμός στοιχείων που στοχεύουν στη βιωσιμότητα κατά τη λήψη αποφάσεων στο οργανωτικό πλαίσιο των οργανισμών ή στο λειτουργικό πεδίο εφαρμογής των αποφάσεων.

- Η συνέπεια στην εύλογη και με μέτρο διαχείριση των πόρων του περιβάλλοντος. Απαραίτητες προϋποθέσεις και σοβαρές ενδείξεις μέτρησης είναι οι πρακτικές μείωσης των ρύπων και προστασίας της ατμόσφαιρας, και ο συνεχής έλεγχος των επικίνδυνων και των ραδιενεργών αποβλήτων.
- Επειδή η συνεργασία κοινωνίας, κυβερνήσεων και οργανισμών αποτελεί παράλληλα όχι μόνο πρακτική προς την επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά και βασικό κοινωνικό στόχο στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και της ισορροπίας βιωσιμότητας και ανάπτυξης, αυτό σημαίνει ότι αυτομάτως αποτελεί και έναν ισχυρό δείκτη μέτρησης της κατεύθυνσης προς την αειφόρο ανάπτυξη. Άρα, βασικός δείκτης είναι ο ενισχυμένος ρόλος της ομαδικής συμπεριφοράς και της συνεργατικής στάσης στο επίπεδο των μελών της κοινωνίας, στο επίπεδο των διαφόρων οργανώσεων και τω σχετικών με το σχεδιασμό αναπτυξιακών στρατηγικών φορέων, χωρίς να παραλείπεται ο μείζονος σημασίας ρόλος των τοπικών αρχών και των επιχειρήσεων.
- Τελευταίος σημαντικός δείκτης που αξίζει να αναφερθεί, είναι ο έλεγχος συμμόρφωσης βάσει των μέσων, με τα οποία επιτυγχάνεται η εναρμόνιση με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Τα μέσα αυτά αποδεικνύουν την ύπαρξη συνειδητής επιλογής δράσεων με κατεύθυνση προς ένα βιώσιμο μέλλον και περιλαμβάνουν διάφορα πεδία επιστημών και τεχνολογίες, όπως επίσης και την αξιοποίηση της εκπαίδευσης για την προαγωγή της αξίας και της σημασίας της αειφόρου ανάπτυξης. Στο ίδιο πλαίσιο, είναι εφικτό να ελέγχεται η δράση των διαφόρων οργανισμών που δρουν σε διεθνή κλίμακα και παρέχουν σχετικές με την αειφόρο ανάπτυξη και τις απαραίτητες μεταβολές χρηματοδοτήσεις.

Γενικά, το ζήτημα αυτό της ασάφειας που διακατέχει την ευρύτερη ιδέα της αειφόρου ανάπτυξης εντοπίζεται έκδηλο και στο ζήτημα των ενδείξεων μέτρησης της βιώσιμης ανάπτυξης, αφού και πάλι, υπάρχουν εναλλακτικές προσεγγίσεις στον τρόπο που μπορεί να ερμηνευτεί η ύπαρξη των δεικτών μέτρησης. Οι προσεγγίσεις αναφορικά με την επιλογή δεικτών μέτρησης της αειφόρου ανάπτυξης είναι δύο: η ανιούσα και η κατιούσα προσέγγιση. Κατά την ανιούσα προσέγγιση (με κατεύθυνση προς τα πάνω) υπεύθυνο της επιλογής δεικτών μέτρησης είναι το σύνολο των πολιτών και των πληθυσμών που επηρεάζονται από τις ενέργειες ανάπτυξης. Κατά την κατιούσα προσέγγιση (με κατεύθυνση προς τα κάτω), απαιτείται η κινητοποίηση των επαϊόντων, με συγκεκριμένους δείκτες που βασίζονται σε τεχνικά και λεπτομερή μέσα μέτρησης. Είναι σαφές, ότι από τις δύο προσεγγίσεις, η περισσότερο γενικόλογη (αφού δε βασίζεται σε αντικειμενικά εργαλεία) είναι η ανιούσα (CIDA, 2012).

Ανεξαρτήτως της προσέγγισης, είναι σαφές ότι οι δείκτες μέτρησης, ειδικά αν βασιστούν σε σωστά κριτήρια και αν μπορούν να προσδιοριστούν με σαφήνεια, μπορούν να αποτελέσουν έξοχο μέσο βελτίωσης της αειφόρου πρακτικής. Μέσω της επιστήμης και με τις κατάλληλες μετρήσεις, που μπορούν να παρέχουν μια σαφή εικόνα σε σχέση με την κατεύθυνση που έχει λάβει το πεδίο ανάπτυξης, είναι εφικτό να προκύψει η χάραξη της σωστής πολιτικής στο πλαίσιο της βιωσιμότητας. Με πιο σταθερά βήματα στην χάραξη και το σχεδιασμό στρατηγικών, και με πλήρη έλεγχο των βημάτων προς αυτήν την κατεύθυνση είναι περισσότερο πιθανό οι όποιες προσπάθειες για επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης να στεφθούν από επιτυχία (Φαρσάρη & Πρατσάκος, 2013).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Αειφόρος Ανάπτυξη και Επιχειρήσεις

3.1 Ο Ρόλος των Επιχειρήσεων στην Αειφόρο Ανάπτυξη

Ο ρόλος των επιχειρήσεων είναι μείζονος σημασίας με σημαντική συμβολή στην επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης (Wagner, 2007). Οι επιχειρήσεις οφείλουν να υιοθετούν την κοινωνική και περιβαλλοντική ευθύνη, και όχι μόνο να επικεντρώνονται στο εταιρικό κέρδος, ώστε να ικανοποιούνται οι προδιαγραφές και οι προϋποθέσεις της κοινής οικονομικής ευημερίας και ανάπτυξης παράλληλα με την προστασία του οικοσυστήματος και την ευημερία του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Παράλληλα, όλες οι αποφάσεις οφείλουν να συμμορφώνονται με την έννοια της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας.

Έτσι, οι σύγχρονες επιχειρήσεις δεσμεύονται στην μετατόπιση του ενδιαφέροντος τους πέρα από την οικονομική διάσταση και τις προοπτικές κερδοφορίας και στην κοινωνική ευημερία και φυσικά, στην προστασία του περιβάλλοντος, ώστε να δημιουργηθούν οι ιδανικές συνθήκες μακροβιότητας της αποδοτικής λειτουργίας της επιχείρησης, υπό συνθήκες διατήρησης των φυσικών πόρων σε ικανοποιητικά επίπεδα. Πράγματι, πολλές επιχειρήσεις έχουν δυνατότητες για προαγωγή διαφόρων ενεργειών που να αποδεικνύουν ότι υφίσταται η δέσμευσή τους στις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης (Wagner, 2007).

Στην βιβλιογραφία πράγματι, πολλές είναι οι αναφορές σε σχέση με τη σύνδεση της δράσης των επιχειρήσεων με την αειφόρο ανάπτυξη, σε σημείο που φαίνεται πως οι επιχειρήσεις αποτελούν ένα βασικό σημείο, σημείο-κλειδί, στην εφαρμογή και τη διατήρηση των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης. Όπως κατέστη σαφές και μέσα από τις προδιαγραφές που ανακοινώθηκαν μέσω της Ατζέντας 2030, οι επιχειρήσεις κατέχουν μάλλον ηγετικό ρόλο· περισσότερο, λοιπόν, πρόκειται για τους πρωταγωνιστές στο πεδίο της αειφόρου ανάπτυξης, παρά για μια σημαντική συμβολή.

Ο τρόπος που επιτυγχάνεται αυτή η σημαντική συμβολή είναι με την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής συνείδησης στη λήψη των διοικητικών, οργανωτικών και λειτουργικών αποφάσεων σε συνδυασμό με την επιτυχή οικονομική απόδοση.

Ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη πόσο σημαντική είναι η δράση του ιδιωτικού τομέα των επιχειρήσεων στο ζήτημα των επενδύσεων (και έχει ήδη διατυπωθεί η σημασία των συνετών οικονομικών επενδύσεων στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης), τότε καθίσταται σαφές το μέγεθος της επιρροής των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της βιωσιμότητας (Rashed & Shah, 2021).

Με την κατάσταση αυτή δημιουργείται το εξής οξύμωρο: υπολογίζεται ότι ο επιχειρηματικός τομέας αποτελεί στη βάση του και εξ ορισμού τη δραστηριοποίηση γύρω από τους στόχους οικονομικών επιδιώξεων. Ωστόσο, πλέον ο βασικός στόχος των επιχειρήσεων δεν μπορεί να περιλαμβάνει μόνο τις οικονομικές διαστάσεις της επιτυχίας. Οι σύγχρονες συνθήκες διαμόρφωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος έχουν οδηγήσει στην υιοθέτηση μιας εναλλακτικής προσέγγισης κατά τον προσδιορισμό των εταιρικών στόχων, και σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που δίνονται από διεθνείς οργανισμούς και νομικές οντότητες σε σχέση με την επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης, ο κλάδος των επιχειρήσεων διαδραματίζει ένα σπουδαίο ρόλο σε αυτό το πλαίσιο. Φυσικά, δεν επαφίεται στην προσωπική διάθεση της εκάστοτε διοικητικής ομάδας και της διεύθυνσης μιας επιχείρησης, αλλά πρόκειται για υποχρεωτική υιοθέτηση εναλλακτικής στάσης, με προσανατολισμό στη βιωσιμότητα, την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική ανάπτυξη (Μακρυνδημήτρης, Μαρούδας & Πραβίτα, 2009).

3.1.1 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2001) για την ρύθμιση ζητημάτων προώθησης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης βάσει του προσδιορισμού ευρωπαϊκών κατευθύνσεων, η εταιρική κοινωνική ευθύνη αφορά την οικειοθελή πρόθεση των εταιριών και των επιχειρήσεων να λειτουργήσουν με σκοπό να παρέχουν μια ουσιαστική συμβολή στην περιβαλλοντική προστασία και στην κοινωνική ανάπτυξη. Οι επιχειρήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο όχι μόνο αναγνωρίζουν τη σημασία του ρόλου τους στην προσπάθεια επίτευξης των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά αντιλαμβάνονται τον προσανατολισμό αυτό ως ένα σημαντικό μέρος της εταιρικής τους ταυτότητας. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη δεν αφορά μόνο τον παράγοντα της διοίκησης-διεύθυνσης, αλλά και κάθε ξεχωριστό μέλος που με το έργο του συμβάλει στη λειτουργία της επιχείρησης, επομένως συμπεριλαμβάνονται όλα τα υφιστάμενα και προϊστάμενα στελέχη της επιχείρησης.

Όσον αφορά το ζήτημα του οικονομικού οφέλους, στην Πράσινη Βίβλο αναφέρεται ότι υπάρχει και αυτή η προοπτική, δηλαδή της εξασφάλισης οικονομικής επιτυχίας, υπό το πρίσμα της ανάληψης κοινωνικής και περιβαλλοντικής ευθύνης από μια εταιρία: τονίζεται ότι παρά το γεγονός ότι βασική επιδίωξη των επιχειρήσεων είναι το κέρδος, με την ενσωμάτωση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στο πλαίσιο των διοικητικών και λειτουργικών δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο των πραγματοποιούμενων επενδύσεων και στο ευρύτερο πλαίσιο της διαχείρισης της επιχείρησης, είναι εφικτό να υπάρξει παράλληλα η κερδοφορία και η συμμόρφωση. Οι κατευθύνσεις που δίνονται από την Πράσινη Βίβλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιστούν σαφές ότι δεν πρόκειται για ένα στρατηγικό πλάνο παρεμπόδισης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στο βωμό της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, αλλά για μια κοινή πορεία ανάπτυξης, μια κίνηση-επένδυση για τις επιχειρήσεις, τη λειτουργία τους, το μέλλον τους, την οικονομική τους πρόοδο και την ουσιαστική συμβολή τους στην αειφόρο ανάπτυξη.

Την τελευταία, λοιπόν, εικοσαετία, με την άνοδο της έννοιας της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης στο επιχειρηματικό προσκήνιο έχουν πραγματοποιηθεί πολλές προσπάθειες να αποδοθεί ένας σαφής ορισμός για τον όρο, από πολλούς επιστήμονες και μάλιστα διαφόρων κλάδων. Ωστόσο, υπάρχει τόση σύγχυση σε σχέση με τον προσδιορισμό του περιεχομένου της έννοιας της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, ενδεχομένως επειδή το ζήτημα αυτό προσεγγίζεται κάθε φορά από μια διαφορετική οπτική γωνία, με διαφορετικές προσλαμβάνουσες και με επιδίωξη να εξαχθεί ένα συγκεκριμένο εννοιολογικό πλαίσιο, γεγονός που καθιστά ακόμη πιο επείγον να προκύψει μια κοινή και ενιαία κατεύθυνση, τουλάχιστον ως προς την αντίληψη του όρου. Τουλάχιστον, το μείζον ζήτημα και ο αιτιολογικός παράγοντας πίσω από την ανάδυση του όρου και της σημασίας του, είναι το κοινό για όλους περιβάλλον και η κοινή και διαχρονική για όλους αξία της κοινωνικής ανάπτυξης και ευημερίας (Dahlsrud, 2008).

Πάντως, όπως κι αν ερμηνεύεται η εταιρική κοινωνική ευθύνη, πάντοτε στη βάση της ενυπάρχει η έννοια της υπευθυνότητας των επιχειρήσεων απέναντι στην κοινωνία, είτε αυτό επιτυγχάνεται μέσω της οικονομικής ανάπτυξης, είτε επιτυγχάνεται μέσω της περιβαλλοντικής προστασίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011) επισημαίνει ότι οι επιχειρήσεις μέσα από τη λειτουργία και την οικονομική δράση τους ασκούν σημαντικές επιρροές στο κοινωνικό σύνολο. Επομένως, είναι κρίσιμο να εκφράζεται ο δέον σεβασμός απέναντι στην κοινωνία, κάτι που μπορεί να πραγματοποιηθεί με την ανάληψη της ευθύνης των εταιρικών ενεργειών. Ο σεβασμός αυτός μπορεί να εκφραστεί με συμμόρφωση με την νομοθεσία και τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις σε σχέση με τον προσανατολισμό στην αειφόρο ανάπτυξη.

Οι επιχειρήσεις στο πλαίσιο αυτό καλούνται να ενσωματώσουν τις ανησυχίες των καταναλωτών σε σχέση με την περιβαλλοντική κρίση, τις κοινωνικές επιρροές της λειτουργίας μιας επιχείρησης, τις ηθικές διαστάσεις ή ζητήματα που αφορούν σε καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να εφαρμόσουν σε πρακτικό επίπεδο επιλύσεις που σχετίζονται με τη δραστηριότητα και την οργάνωσή τους. Για να μπορεί να γίνεται λόγος για ουσιαστική επίλυση σε πρακτικό επίπεδο και να μην παραμένει η εταιρική κοινωνική ευθύνη στο θεωρητικό πεδίο των αποφάσεων της επιχείρησης, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η άμεση συνεργασία όλων των υπεύθυνων μερών της επιχείρησης, η υιοθέτηση μιας ενιαίας επιχειρηματικής στρατηγικής, και η δόμηση μιας κοινωνικής αξίας, στην οποία υπακούν όλοι οι εμπλεκόμενοι στην επιχειρηματική δραστηριότητα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011).

Εικόνα 3. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και πρακτικές εφαρμογές.

<https://www.thegivingmachine.co.uk/blog/posts/corporate-social-responsibility-a-simple-guide/>

Στη σύγχρονη εποχή, οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις καλούνται να επιδείξουν τη σχετική κοινωνική και περιβαλλοντική υπευθυνότητα μέσα από τη συνολική στάση τους, εστιάζοντας σε κάθε πιθανή πρακτική εφαρμογή: προσαρμόζοντας τους επιχειρηματικούς στόχους τους, όχι μόνο στο πλαίσιο της οικονομικής βεβαιότητας, αλλά και στο πλαίσιο της εξασφάλισης της βιωσιμότητας των φυσικών πόρων, πάντοτε με σεβασμό στα διάφορα ηθικά διλήμματα και πάντοτε προωθώντας την αξία της

μακροπρόθεσμης ανάπτυξης, που μπορεί να εγγυηθεί μακροβιότητα για όλους, μέσα από την ύπαρξη οικονομικού οφέλους, κοινωνικής ευημερίας και περιβαλλοντικής προστασίας (Στρόμπολα, 2022).

Ο Carroll (1991) έκανε λόγο για την πυραμίδα της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, μια δεκαετία πριν τεθούν οι βάσεις για τον προσδιορισμό σαφών κατευθύνσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ανέφερε πως στη βάση της πυραμίδας αυτής υπάρχει ο οικονομικός παράγοντας, μια απαραίτητη προϋπόθεση για την εκάστοτε επιχείρηση, διαφορετικά υπονομεύεται η διατήρησή της και η συνέχιση της δράσης της στην αγορά. Έτσι, στη βάση των στόχων της κάθε επιχείρησης πρέπει να υπάρχει η εστίαση στην κερδοφορία. Έπειτα, το αμέσως επόμενο στάδιο περιλαμβάνει τη νομική συμμόρφωση: η κάθε επιχείρηση πρέπει απαραίτητως να συμμορφώνεται με τις νομικές τις υποχρεώσεις και να υπακούει στα νομικά της καθήκοντα. Στα πάνω στρώματα της πυραμίδας της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης, ο Carroll αναφέρει πως αναμένεται από τις επιχειρήσεις να υπάρχει εστίαση στην ηθική διάσταση της δράσης της, ενώ το ανώτατο πεδίο, είναι αυτό της φιλανθρωπίας: ο Carroll αναφέρει ως επιθυμητή την εστίαση της επιχείρησης στην υιοθέτηση ενός φιλάνθρωπου κοινωνικού ρόλου:

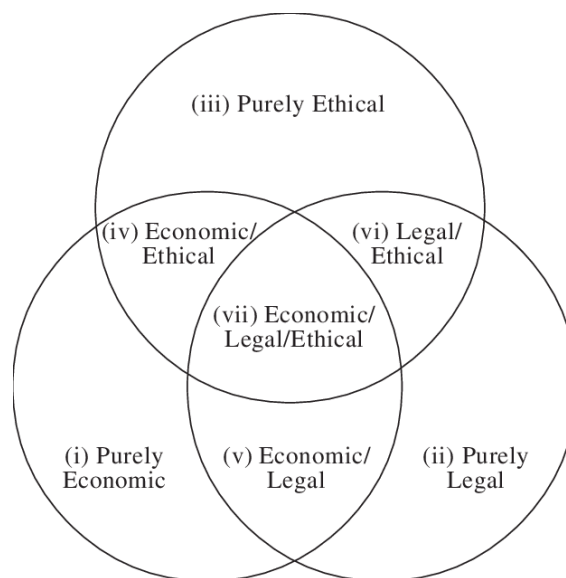

Εικόνα 4. Η πυραμίδα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης του Carroll (1991).

<https://www.toolshero.com/strategy/carroll-csr-pyramid/>

Λίγα χρόνια αργότερα, οι Schwartz & Carroll (2003) αναφέρθηκαν στο τριμερές μοντέλο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. Στηρίζονται στους τρεις βασικούς άξονες: του οικονομικού πεδίου, της ηθικής διάστασης και της νομικής υπευθυνότητας και

αναφέρουν υποκατηγορίες των τομέων αυτών. Έτσι, δομούν το μοντέλο των τριών τομέων της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης ως μια περιγραφική πρόταση των αναμενόμενων δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων στο πλαίσιο του προσανατολισμού στην υιοθέτηση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης από ολόκληρη την επιχειρηματική κοινότητα. Η φιλανθρωπία, όπως αξιοποιείται από τη θεωρία της πυραμίδας της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης που πρότεινε ο Carroll νωρίτερα, θεωρείται στο μοντέλο αυτό μέρος της επιχειρηματικής ηθικής και εντάσσεται στην οικονομικό-ηθική διάσταση, ενώ αυτό που νωρίτερα ο Carroll παρέθεσε ως πυραμίδα (δίνοντας την αίσθηση της ιεραρχικής δομής στη στοχοθεσία) πλέον νοείται ως ένα σύμπλεγμα υποχρεώσεων των επιχειρήσεων αναμεταξύ των τριών βασικών τομέων: ηθική, οικονομικό πεδίο και νομικό πλαίσιο.

Εικόνα 5. Μοντέλο των τριών πεδίων της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Schwartz & Carroll, 2003).

https://www.researchgate.net/figure/The-Three-Domain-Model-of-Corporate-Social-Responsibility_fig1_261827186

3.1.2 Πρότυπα ISO 14000

Για την εξασφάλιση ότι οι επιχειρήσεις ενσωματώνουν την εστίαση στην κοινωνική υπευθυνότητα και αναλαμβάνουν την εταιρική κοινωνική ευθύνη έχει ρυθμιστεί η διαμόρφωση κάποιων ειδικά σχεδιασμένων προτύπων, όπως είναι το Πρότυπο ISO 14001. Πρόκειται για το Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης (ISO, International Organization for Standardization), ο οποίος είναι υπεύθυνος για την έκδοση συγκεκριμένων εμπορικών προτύπων που αφορούν τη παγκόσμια βιομηχανία, τα λεγόμενα πρότυπα ISO. Ο οργανισμός αυτός δέχεται ισχυρές κυβερνητικές πιέσεις κατά την λήψη των αποφάσεων σε σχέση με τα πρότυπα και τις διάφορες πρακτικές που σχεδιάζονται προκειμένου να υιοθετούνται από τον τομέα των επιχειρήσεων (Delmas & Toffel, 2004).

Στον οργανισμό αυτό υπάγεται η δράση εκπροσώπων από περισσότερες από 160 χώρες, ενώ συμπεριλαμβάνεται η δράση ξεχωριστών επιτροπών και τμημάτων, τα οποία κατέχουν υψηλής εξειδίκευσης καθήκοντα. Ο κυρίαρχος στόχος αυτού του διεθνούς οργανισμού είναι η επίτευξη της τυποποίησης στις επιχειρηματικές δραστηριότητες σε παγκόσμια κλίμακα. Η προώθηση της τυποποίησης αυτής μπορεί να αναδείξει νέες προοπτικές συνεργασίας και να διευκολύνει τις διακρατικές και διηπειρωτικές συναλλαγές, συμβάλλοντας στην επίτευξη της εστίασης σε ένα ολικό μοντέλο ανάπτυξης για τους οργανισμούς και τις επιχειρήσεις, έχοντας ως βάση την επικέντρωση στην προσέγγιση ολικής ποιότητας (James, 2007).

Οι τεχνικές επιτροπές του οργανισμού ISO συνέταξαν το 2004 τα Πρότυπα ISO 14000, που αφορούν την ανάγκη ανάληψης ευθυνών από τις επιχειρήσεις σε σχέση με την περιβαλλοντική κρίση. Το πρότυπο ISO 14000 βασίζεται στην παροχή κατευθύνσεων στο πλαίσιο διαχείρισης του περιβάλλοντος, ενώ το πρώτο μέρος των προτύπων αυτών (ISO 14001) αναφέρεται στο Σύστημα Διαχείρισης του Περιβάλλοντος (ΣΔΠ) και περιλαμβάνουν σαφείς κατευθύνσεις στις επιχειρήσεις και στους οργανισμούς προκειμένου να συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και να ελαχιστοποιήσουν τους ρύπους και τη μόλυνση της ατμόσφαιρας από τις διαδικασίες λειτουργίας τους. Το πρότυπο ISO 14001 αποτελεί το μοναδικό διεθνές πρότυπο τυποποίησης σε σχέση με το Σύστημα Διαχείρισης του Περιβάλλοντος και προβλέπει την διαδικασία συνεχούς επίβλεψης και συνεχούς εξέλιξης των επιχειρήσεων ως προς το ζήτημα της περιβαλλοντικής απόδοσης (Καρβούνης & Γεωργάκελλος, 2003).

Μέσω των διαδικασιών εφαρμογής των κατευθύνσεων του Συστήματος Διαχείρισης Περιβάλλοντος και μέσα από πραγματοποιήσεις συνεχών ελέγχων στο

πλαίσιο των επιθεωρήσεων, είναι εφικτό να αναγνωρίζονται άμεσα οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει η οποιαδήποτε επιχείρηση στο περιβάλλον, ενώ παρέχεται η ευκαιρία για την εφαρμογή τακτικών βελτιωτικών μέτρων ως προς το περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Τα οφέλη για τις επιχειρήσεις από τη συμμόρφωση με το Σύστημα Διαχείρισης Περιβάλλοντος και την πιστοποίηση του ISO 14001 είναι πολλαπλά (Whitelaw, 2012):

- Αρχικά, υπάρχει η δυνατότητα για τον έγκαιρο εντοπισμό πιθανών προβλημάτων και κινδύνων σε σχέση με την περιβαλλοντική απόδοση. Με τακτικό έλεγχο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μιας επιχείρησης είναι εύκολο να περιορίζονται οι σχετικοί κίνδυνοι.
- Η ύπαρξη του θεσμικού παράγοντα καθιστά σαφείς τις απαιτήσεις που υφίστανται από την πλευρά των διεθνών οργανισμών και των κυβερνήσεων απέναντι στις επιχειρήσεις, καθιστούν το ζήτημα της περιβαλλοντικής εστίασης άμεσα κρίσιμης σημασίας, ενώ παράλληλα είναι εφικτή η συνεχής παρακολούθηση πιθανών περιστατικών μη συμμόρφωσης με το θεσμικό πλαίσιο, ώστε να λαμβάνονται και τα απαραίτητα μέτρα.
- Το αναντίρρητο πλεονέκτημα της ελαχιστοποίησης των ρύπων και της μείωσης της μόλυνσης του περιβάλλοντος εξαιτίας των δραστηριοτήτων των διαφόρων μεγεθών επιχειρήσεων είναι και αυτό που ταυτόχρονα αποτελεί το βασικό στόχο πίσω από όλον αυτόν τον σχεδιασμό.
- Για τις επιχειρήσεις ισχύει, ωστόσο, ένα ακόμη σημαντικό πλεονέκτημα, που δεν είναι άλλο από την επιπρόσθετη αξία στην επιχείρηση. Η πιστοποιημένη ανάληψη της περιβαλλοντικής ευθύνης από μια επιχείρηση έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας ισχυρής εικόνας στα μάτια των καταναλωτών, κι έτσι το όνομα της επιχείρησης κατέχει μια σημαντική ανταγωνιστική θέση στην αγορά, βελτιώνοντας την αξιοπιστία της και γνωστοποιώντας την ύπαρξη περιβαλλοντικής ευαισθησίας στο πλαίσιο της υιοθέτησης της επιχειρησιακής πολιτικής.
- Στα πλεονεκτήματα για τις επιχειρήσεις θα έπρεπε να συμπεριληφθεί και η διεύρυνση του πεδίου των επενδύσεων, καθώς οι επιχειρήσεις που είναι πιστοποιημένες και λειτουργούν κατά τα πρότυπα περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι σε θέση να προσελκύσουν περισσότερες και σημαντικού οικονομικού μεγέθους επενδύσεις στο πλαίσιο της επιχειρηματικής ηθικής.

Οι μικρότερου μεγέθους επιχειρήσεις συνήθως παρουσιάζονται πιο ευέλικτες στην ενσωμάτωση των απαραίτητων μέτρων και στην συμμόρφωση με τα πρότυπα του διεθνούς οργανισμού, κάτι λογικό αν αναλογιστεί κανείς την πληθώρα των συντονιστικών κινήσεων που θα ήταν απαραίτητο να πραγματοποιηθούν σε μια μεγάλη

επιχείρηση. Οι απαιτήσεις του προτύπου Συστήματος Διαχείρισης Περιβάλλοντος μπορούν να συνοψιστούν στα εξής βασικά σημεία (Whitelaw, 2012):

- 1) Η κάθε επιχείρηση οφείλει να αναπτύξει μια περιβαλλοντική πολιτική την οποία θα υιοθετήσει και θα τηρήσει σε όλο το φάσμα των διοικητικών και λειτουργικών της δραστηριοτήτων.
- 2) Η κάθε επιχείρηση οφείλει να αναγνωρίζει τις το μέγεθος των επιπτώσεων που έχουν οι δραστηριότητές της στο περιβάλλον. Έτσι, πρέπει να είναι σε θέση να προβλέψει πιθανές περιβαλλοντικές επιδόσεις για να προχωρά σε αντίστοιχα μέτρα περιορισμού.
- 3) Οι επιχειρήσεις οφείλουν να συμμορφώνονται με τις νομοθετικές κατευθύνσεις των ρυθμιστικών προτύπων τυποποίησης και να ενσωματώνουν στη στρατηγική δράσης τους τις απαιτήσεις περιβαλλοντικής διαχείρισης.
- 4) Η κάθε επιχείρηση οφείλει να δημιουργεί ένα σύστημα, στο οποίο να περιλαμβάνονται με σαφήνεια λεπτομέρειες που αφορούν την εκπαίδευση του προσωπικού, τα ζητήματα των ελέγχων και των επιθεωρήσεων, αλλά και την πρόβλεψη για προγράμματα επίλυσης προβλημάτων σε περίπτωση κινδύνων.
- 5) Η οποιαδήποτε δραστηριότητα της επιχείρησης πρέπει να ελέγχεται τακτικά, να παρακολουθείται σε σχέση με τις περιβαλλοντικές της επιπτώσεις και να υπάρχει η κατάλληλη ενημέρωση του συστήματος σε σχέση με τη συμμόρφωση περιβαλλοντικής διαχείρισης.

3.2 Η Έννοια της Πράσινης Επιχειρηματικότητας

Η συνεχής προσπάθεια ισορροπίας μεταξύ οικονομικής σταθερότητας και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας έχει δημιουργήσει τις συνθήκες ανάπτυξης της πράσινης οικονομίας. Ως πράσινη ορίζεται, λοιπόν, η οικονομία που θέτει σε προτεραιότητα την προστασία του περιβάλλοντος και υιοθετεί τις παγκόσμιες και ευρωπαϊκές πολιτικές, με άμεσο σκοπό τη συμβολή στην εθνική οικονομία μέσω της αειφόρου ανάπτυξης. Το βασικό σημείο στην κατανόηση της πράσινης οικονομίας είναι το γεγονός ότι η προστασία του περιβάλλοντος μέσα από τη χάραξη και υιοθέτηση της αντίστοιχης πολιτικής δεν αποτελεί τροχοπέδη στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά συντελεί στην δημιουργία προοπτικών υπό το πρίσμα της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Έτσι, η πράσινη επιχειρηματικότητα περιλαμβάνει εκείνες τις σύγχρονες μορφές της οικονομικής δραστηριότητας που σέβονται τόσο τις οικονομικές επιδιώξεις των επιχειρήσεων όσο και τις περιβαλλοντικές ανησυχίες που προκύπτουν από τις

περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων. Στο όνομα της πράσινης επιχειρηματικότητας πραγματοποιούνται μεγάλες επενδύσεις στον τομέα της έρευνας, στον τομέα της ανάπτυξης τεχνολογικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης και στο πλαίσιο της ανάπτυξης δεδομένων στρατηγικών επιχειρηματικής δράσης¹.

Ως πράσινες επιχειρήσεις ορίζονται οι επιχειρήσεις εκείνες των οποίων η δράση για την κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών δεν καταπατά τις οικολογικές αρχές. Οι πράσινες επιχειρήσεις ενσωματώνουν τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, αξιοποιούν τους φυσικούς πόρους ορθολογικά και συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας κοινωνίας με προοπτικές μακρόβιας ευημερίας. Η πράσινη επιχειρηματικότητα βασίζεται στην προσπάθεια δημιουργίας αγαθών και παραγωγής προϊόντων με σεβασμό στην περιβαλλοντική διαχείριση και με ενσυνείδητες ενέργειες μείωσης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Η “πράσινη” εστίαση δεν υφίσταται μόνο στον τομέα της παραγωγής, αλλά σε ολόκληρη την εφοδιαστική αλυσίδα, αφού, όπως προαναφέρθηκε, η στρατηγική με γνώμονα την αειφόρο ανάπτυξη πρέπει να υιοθετείται σε ολόκληρο το φάσμα δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης (επιλογή και χρήση πρώτων υλών, παραγωγή, αποθήκευση, διανομή, κοκ.) (Ινστιτούτο Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας, 2022).

Όσον αφορά τις βασικές έννοιες της πράσινης επιχειρηματικότητας, μπορούν να αναφερθούν η **περιβαλλοντική στρατηγική**: οι επιχειρήσεις υιοθετούν έναν σαφή προσανατολισμό στην περιβαλλοντική προστασία και εφαρμόζουν τις αντίστοιχες οικολογικές πρακτικές, και η **πράσινη ενδο-επιχειρηματικότητα**, που σε συνδυασμό με τις έννοιες της **πράσινης επιχειρηματικότητας/πράσινης επιχείρησης** (start-ups που ενσωματώνουν στην πολιτική τους και στις πρακτικές τους το σύστημα της περιβαλλοντικής διαχείρισης) σημαίνει τις ενέργειες εντός των υπαρχόντων επιχειρήσεων με σκοπό τη βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων σε συγκεκριμένους τομείς της επιχείρησης (Πεπελάση, 2014).

Ένα σημαντικό στοιχείο στο πλαίσιο του μετασχηματισμού των σύγχρονων επιχειρήσεων σε πράσινες επιχειρήσεις είναι η αξιοποίηση της πράσινης τεχνολογίας. Με τη χρήση της πράσινης τεχνολογίας οι επιχειρήσεις μπορούν να μειώσουν το ενεργειακό τους αποτύπωμα και, υιοθετώντας ένα όνομα στην αγορά πιο φιλικό προς το περιβάλλον, μπορούν να βελτιώσουν αισθητά την εικόνα τους και να εδραιώσουν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην αγορά. Ωστόσο, να σημειωθεί ότι ο μετασχηματισμός αυτός απαιτεί χρόνο, ενδεχόμενα κόστη και φυσικά το κατάλληλο εξειδικευμένο προσωπικό, με την σωστή κατάρτιση και τεχνογνωσία (Bhardwaj & Neelam, 2015).

¹ Αφιέρωμα: Πράσινη Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία, Έρευνα & Τεχνολογία, (2008), 67, 1-7.
https://www.ekt.gr/sites/ekt-site/files/magazine/feature-files/afierwma67_PrasinhEpixeirhmatikothta.pdf

Φαίνεται, λοιπόν, ότι σύγχρονη κατεύθυνση στην πράσινη οικονομία και η εστίαση στην ανάπτυξη της πράσινης επιχειρηματικότητας σχετίζεται άμεσα με τον κεντρικό άξονα της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, χωρίς να παραλείπεται ο προσανατολισμός στην οικονομική διάσταση, αφού σύμφωνα με τα διατυπωμένα μοντέλα της αειφόρου ανάπτυξης, η οικονομική διάσταση μάλλον βρίσκεται στη βάση της στοχοθεσίας ή τουλάχιστον συνδέεται με κάθε άλλη διάσταση που παρεμβάλλεται στις εταιρικές επιδιώξεις. Η διάσταση που αφορά την περιβαλλοντική βιωσιμότητα συμπεριλαμβάνει τις παραμέτρους της καταπολέμησης της κλιματικής αλλαγής, της εξοικονόμησης των φυσικών πόρων με σεβασμό στο φυσικό κεφάλαιο και της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Από την άλλη τα οικονομικά μεγέθη που συμπεριλαμβάνονται στην οικονομική διάσταση, πέρα από το κέρδος για την εκάστοτε επιχείρηση, είναι η ανάπτυξη, η μεγέθυνση, η ελαχιστοποίηση των δαπανών και η μεγιστοποίηση της ανταγωνιστικότητας. Έμμεσα ενυπάρχει και στις δύο αυτές διαστάσεις και η κοινωνική παράμετρος, αφού τα δύο πεδία εστίασης της πράσινης οικονομίας έχουν αντίκρισμα στην κοινωνική ευημερία και την κοινωνική πρόοδο. Επομένως, η πράσινη οικονομία με την αειφόρο ανάπτυξη είναι δύο έννοιες αλληλοσυμπληρούμενες και αλληλεξαρτώμενες (Loiseau et al., 2016).

3.3 Αειφόρος Ανάπτυξη στον Τραπεζικό Κλάδο

Έχοντας κατανοήσει το ρόλο των επιχειρήσεων στην πραγματοποίηση των στόχων βιωσιμότητας, αξίζει να δοθεί έμφαση σε συγκεκριμένο κλάδο, που μπορεί να αποτελέσει μια σημαντική πρωτοβουλία στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης. Αυτός είναι ο τραπεζικός κλάδος, ένας τομέας που μπορεί να αποτελέσει τον ενδιάμεσο παράγοντα μεταξύ περιβάλλοντος και οικονομίας, διαμεσολαβώντας ανάμεσα στην οικονομική ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος, την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, την προώθηση περιβαλλοντικά υπεύθυνων επενδύσεων, και αποτελώντας έξοχο παράδειγμα πράσινων επιχειρήσεων. Έτσι, έχει αναδειχθεί ο όρος της Πράσινης Τραπεζικής, περιγράφοντας τις διαδικασίες εκείνες και τις ενέργειες στο σύστημα του τομέα των τραπεζών, που στόχο έχουν την προώθηση των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης και της πράσινης οικονομίας (Meena, 2013).

3.3.1 Η Έννοια της Πράσινης Τραπεζικής (Green Banking)

Η Πράσινη Τραπεζική ως όρος περιγράφει τις διαδικασίες εκείνες που αφορούν τις τραπεζικές ενέργειες που λαμβάνουν χώρα σε μια συγκεκριμένη περιοχή και έχουν ως άμεσο στόχο και αποτέλεσμα τη σημαντική συμβολή στη μείωση των εξωτερικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στο περιβάλλον. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω επενδύσεων και χρηματοδοτήσεων για την εγκατάσταση πράσινης τεχνολογίας, ώστε τα διάφορα έργα να πραγματοποιούνται χωρίς υψηλές ενεργειακές απαιτήσεις. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι στο πλαίσιο της ανάπτυξης της Πράσινης Τραπεζικής η “πράσινη χρηματοδότηση” διαδραματίζει μείζονα ρόλο και συμβάλλει σημαντικά ώστε να εξασφαλίζονται οι υψηλές αποδόσεις των τραπεζών ως προς τη διαχείριση των πόρων τους, πάντοτε με χαμηλές εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα. Επομένως ο τραπεζικός κλάδος μπορεί έτσι να μετασχηματιστεί σε μια πράσινη βιομηχανία, η οποία υπηρετεί τους στόχους της πράσινης οικονομίας (Meena, 2013).

Στη ξενόγλωσση βιβλιογραφία ο όρος της Πράσινης Τραπεζικής συναντάται και ως Βιώσιμη Τραπεζική (Sustainable Banking), ενώ είναι εμφανής η σύνδεση της βιομηχανίας αυτής με την προώθηση και ανάπτυξη της πράσινης οικονομίας. Ορισμένα σημαντικά χαρακτηριστικά-βήματα στο πλαίσιο της μετάβασης από μια κλασική επιχείρηση του τραπεζικού τομέα σε μια σύγχρονη μετασχηματισμένη πράσινη τράπεζα, που υπηρετεί τους στόχους της πράσινης οικονομίας και της αειφόρου ανάπτυξης, είναι τα παρακάτω (Bouma, Jeucken & Klinkers, 2017):

- ✓ Οι υποδομές και οι εγκαταστάσεις της τράπεζας
- ✓ Η τοποθεσία της τράπεζας (επηρεάζει τον κλάδο των μεταφορών)
- ✓ Η εγκατάσταση Τεχνολογιών Πληροφοριών και Επικοινωνίας (ΤΠΕ)
- ✓ Η αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- ✓ Η ελαχιστοποίηση της χρήσης χαρτιού
- ✓ Ο παράγοντας της οικονομικής συμπερίληψης
- ✓ Η εξασφάλιση της παροχής υπηρεσιών υπό συνθήκες ποιότητας και άνεσης
- ✓ Η άμεση επαφή για την εξυπηρέτηση
- ✓ Η βελτίωση της ασφάλειας και της προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων
- ✓ Η βελτίωση των συνθηκών εργασίας για τους εργαζόμενους (από την άποψη της ασφάλειας και του εργασιακού περιβάλλοντος)
- ✓ Η συμβολή στην τοπική οικονομική ανάπτυξη
- ✓ Η συμπερίληψη πρακτικών συνεργασίας

Πρόκειται για οικολογικές αλλά και κοινωνικές πρακτικές που ευνοούν την προώθηση της πράσινης οικονομίας, της αειφόρου ανάπτυξης και που καθορίζουν την πράσινη λειτουργία μιας τράπεζας.

Οι Karoor, Jaitly & Gupta (2016), επεξηγώντας τον όρο της πράσινης τραπεζικής αναφέρουν ότι πρόκειται για την πραγματοποίηση βελτιώσεων σε ένα συνδυασμό λειτουργιών της τράπεζας που αφορούν τη χρήση τεχνολογίας αλλά και τις συνθήκες διαχείρισης των πελατών. Συγκεκριμένα, επικεντρώνονται στις συνήθειες των πελατών, οι οποίες αλλάζουν κατά το μετασχηματισμό μιας τράπεζας σε πράσινη τράπεζα: οι συμπεριφορές των πελατών στις διάφορες τραπεζικές επιχειρήσεις που ενστερνίζονται τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης χαρακτηρίζονται ως φιλικές προς το περιβάλλον με συνειδητή έμφαση στην μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος κατά την ενασχόληση με τις τραπεζικές εργασίες.

Ένας χαρακτηριστικός τρόπος που επιτυγχάνεται αυτό είναι μέσω των ηλεκτρονικών συναλλαγών, έναντι του παραδοσιακού τρόπου της επίσκεψης στο κατάστημα και της προσωπικής επαφής με το προσωπικό της τράπεζας για τη διεκπεραίωση κάποιας εργασίας. Επιπρόσθετα παραδείγματα είναι η πληρωμή των λογαριασμών μέσω του διαδικτύου, η χρήση λογαριασμών σε ηλεκτρονικές τράπεζες έναντι της χρήσης λογαριασμών σε μεγάλες τράπεζες που διαθέτουν πολλά υποκαταστήματα, κ.α. Φυσικά, απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι πελάτες να εντοπίζουν στην τοπική τους κοινότητα τράπεζες οι οποίες πράγματι ακολουθούν σαφή βήματα πράσινης πρωτοβουλίας, έτσι ώστε να στηρίξουν τις τράπεζες εκείνες που πράγματι επιδεικνύουν περιβαλλοντική και κοινωνική υπευθυνότητα (Karoor, Jaitly & Gupta, 2016).

Από τα παραπάνω, καθίσταται σαφές ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός του τρόπου διεκπεραίωσης των τραπεζικών ενεργειών αποτελεί ένα τεράστιο μέρος της πράσινης τραπεζικής. Έτσι, η ψηφιακή οικονομία φαίνεται να σχετίζεται άμεσα με τις πρακτικές της βιωσιμότητας και με την ανάπτυξη της πράσινης τραπεζικής βιομηχανίας στις αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου. Γενικότερα, η ψηφιοποίηση των τραπεζικών υπηρεσιών και η εξάπλωση του mobile banking (κινητή τραπεζική, η διεκπεραίωση των τραπεζικών λειτουργιών μέσω κινητού τηλεφώνου) έχουν ως αποτέλεσμα την άμεση διαθεσιμότητα των τραπεζικών υπηρεσιών, άρα συμβάλλουν στον ψηφιακό μετασχηματισμό των τραπεζών, με επόμενο βήμα αυτό του πράσινου μετασχηματισμού (Tsindeliani et al., 2021).

3.3.2 Σύντομη Ιστορία της Πράσινης Τραπεζικής και Ειδικά Χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με τους Nath, Nayak & Goel (2014), η ανάπτυξη της πράσινης τραπεζικής ακολουθεί τις ανάγκες που έχουν διαμορφωθεί στην σύγχρονη οικονομία στο πλαίσιο των δυσμενών συνθηκών της κλιματικής αλλαγής. Οι άνθρωποι έχοντας κατανοήσει τις συνέπειες των ενεργειών τους στην υπερθέρμανση του πλανήτη και έχοντας αντιληφθεί ότι οι επιπτώσεις της περιβαλλοντικής καταστροφής είναι ολέθριες για την ανθρώπινη ύπαρξη στο μέλλον, όλο και περισσότερο ευαισθητοποιούνται και εκδηλώνουν μέσω των συμπεριφορών και των επιλογών τους την υιοθέτηση περιβαλλοντικής συνείδησης. Οι αλλαγές στο προσωπικό επίπεδο της καθημερινής ζωής φυσικά, δεν αρκούν, κι έτσι κυβερνητικοί φορείς και διεθνείς οργανώσεις αναλαμβάνουν δράση.

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε αυτή την εξέλιξη διαδραματίζουν μείζονα ρόλο, όντας οι ορατοί διαμεσολαβητές μεταξύ περιβαλλοντικής προστασίας και οικονομικής ανάπτυξης. Σταδιακά, οι τράπεζες, που έχουν σημαντικό αντίκτυπο στις ενέργειες των πελατών τους σε σχέση με την περιβαλλοντική προστασία, όντας το κέντρο των πράσινων χρηματοδοτήσεων, καλούνται να υιοθετήσουν πράσινες στρατηγικές στις λειτουργίες, τα κτίρια, τις επενδύσεις και τις στρατηγικές χρηματοδότησης (Nath, Nayak & Goel, 2014).

Η ανάπτυξη της πράσινης τραπεζικής με την πάροδο του χρόνου παρουσιάζει αναμφίβολα σημαντικά περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα για την πράσινη οικονομία. Με σαφή προσανατολισμό των διαφόρων τραπεζικών δραστηριοτήτων σε περιβαλλοντικές βελτιώσεις και σε μια πρακτική ελαχιστοποίησης του ενεργειακού αποτυπώματος, οι πράσινες τράπεζες αποτελούν τον πυρήνα του τρίπτυχου περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και προστασίας, οικονομικής προόδου, και κοινωνικής υπευθυνότητας. Οι πράσινες τράπεζες έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν την πραγματοποίηση επενδύσεων με εστίαση στην αειφορία.

Ως έννοια, η πράσινη τραπεζική αναπτύχθηκε στις αρχές του 21ου αιώνα (περίπου κατά το 2003), όταν στις δυτικές χώρες εκδόθηκαν οι Αρχές του Ισημερινού (Equator Principles)· επρόκειτο για ένα πλαίσιο διαχείρισης κινδύνων που υιοθετείται από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για τον προσδιορισμό, την αξιολόγηση και τη διαχείριση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών κινδύνων στα εκτελούμενα έργα. Σκοπός των Αρχών του Ισημερινού είναι κυρίως η παροχή ενός βασικού προτύπου για τη δέουσα επιμέλεια και την επίβλεψη, ώστε να υποστηριχθεί η υπεύθυνη λήψη

αποφάσεων σχετικά με τον ενδεχόμενο περιβαλλοντικό κίνδυνο. Έτσι, λοιπόν, οι Αρχές του Ισημερινού υιοθετήθηκαν αρχικά από ορισμένους titάνες του τραπεζικού κλάδου για τα παγκόσμια δεδομένα (χαρακτηριστικά παραδείγματα οι τράπεζες: Citigroup Inc, Royal Bank of Scotland, Westpac Banking Corporation. Μέχρι το 2009 στην Αμερική ο βουλευτής Chris Van Hollen εισήγαγε το νόμο για την Πράσινη Τράπεζα, ώστε να δημιουργηθεί μια πράσινη τράπεζα υπό την κυβέρνηση των ΗΠΑ (Lalon, 2015).

Η μετασχηματιστική πορεία αφορούσε τις εσωτερικές πρακτικές των τραπεζικών διαδικασιών, ενώ στα χρόνια που ακολούθησαν η Πράσινη Τραπεζική συμπεριέλαβε (Lalon, 2015, σ. 35):

- ✓ Τη δημιουργία ενός καθαρού περιβάλλοντος όπου ισχύουν συνθήκες ασφάλειας, προστασίας και υγείας
- ✓ Την υιοθέτηση της πράσινης οικοδόμησης
- ✓ Αναδάσωση
- ✓ Ανάπτυξη και εξάπλωση της ηλεκτρονικής τραπεζικής
- ✓ Αποτελεσματική διαχείριση αποβλήτων
- ✓ Εγκατάσταση ηλιακών συλλεκτών στην οροφή της τράπεζας
- ✓ Μείωση ηχορύπανσης
- ✓ Αξιοποίηση των δυνατοτήτων τηλεσυναντήσεων αντί για την πραγματοποίηση διασκέψεων με φυσική παρουσία
- ✓ Παροχή δυνατότητας ηλεκτρονικών δηλώσεων και αποστολής εγγράφων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου

Τα βασικά χαρακτηριστικά της Πράσινης Τραπεζικής και άμεσα σημαντικά περιβαλλοντικά πλεονεκτήματα είναι τα εξής (Lalon, 2015, σ. 35):

- ✓ Προώθηση της αυτοματοποίησης για τις τραπεζικές υπηρεσίες και τις δυνατότητες εξυπηρέτησης.
- ✓ Σημαντική συμβολή στην κοινωνική ασφάλεια, μέσω της μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων της περιβαλλοντικής καταστροφής στην κοινωνία.
- ✓ Άμεση προτεραιότητα σε επενδύσεις και χρηματοδοτήσεις που εξετάζουν τους περιβαλλοντικούς κινδύνους.
- ✓ Συνεχής εστίαση στην αειφόρο ανάπτυξη της βιομηχανίας με έμφαση σε κοινωνικούς στόχους.
- ✓ Καθοδήγηση του κοινού των πελατών ώστε να υιοθετούν τις κατάλληλες περιβαλλοντικές πρακτικές.
- ✓ Εποπτεία τήρησης των πρακτικών περιβαλλοντικής προστασίας.

- ✓ Εξοικονόμηση ενέργειας και χρημάτων, με συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ της εθνικής οικονομίας.
- ✓ Καλλιέργεια ενός πράσινου εσωτερικού περιβάλλοντος, που αφορά τους πελάτες αλλά και τους εργαζόμενους.
- ✓ Συμβολή στην γενική τήρηση της αξιοπρέπειας και της ευημερίας τόσο για τους φορείς ακι τους οργανισμούς, όσο και για το κοινωνικό σύνολο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Πλαίσιο

4.1 Θεωρητικό πλαίσιο

Για την ολοκλήρωση της παρούσας ερευνητικής εργασίας, εργαζόμενοι στον ελληνικό τραπεζικό χώρο, συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο καθώς είχαν ήδη ενημερωθεί για τον σκοπό της έρευνας.

Σύμφωνα με τα θεωρητικά ευρήματα δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες απέναντι στο ζήτημα της αιφόρου ανάπτυξης, καθώς και αν βασικά κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά αποτελούν παράγοντες που δύναται να επηρεάσουν τη γνώμη τους για το προαναφερθέν ζήτημα. Επιπλέον βασικός στόχος που τέθηκε είναι και η διερεύνηση του βαθμού που οι τράπεζες ενεργούν αλλά και του είδους των ενεργειών, προς όφελος της προώθησης της αιφόρου οικονομικής ανάπτυξης.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

- 1) Ποιες οι στάσεις- απόψεις των τραπεζικών στελεχών και υπαλλήλων για την αιφόρο ανάπτυξη?
- 2) Σε τί βαθμό οι ελληνικές τράπεζες εφαρμόζουν πολιτικές που προωθούν την αιφόρο ανάπτυξη στην Ελλάδα?
- 3) Τα χρόνια προϋπηρεσίας, το επίπεδο εκπαίδευσης και η ηλικία είναι παράγοντες που επηρεάζουν τις στάσεις των εργαζομένων των τραπεζών απέναντι στην αιφόρο ανάπτυξη?

- 4) Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των πεποιθήσεων των τραπεζικών υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών απέναντι στο περιβάλλον και των στάσεων τους απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με τις ενέργειες και το ρόλο των τραπεζών για την προώθηση της?

Οι υποθέσεις οι οποίες προκύπτουν σύμφωνα με τα ανωτέρω ερευνητικά ερωτήματα είναι οι εξής:

Υπόθεση 1 : οι κοινωνικοδημογραφικοί παράγοντες (ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης, θέση εργασίας) επηρεάζουν θετικά τις στάσεις των τραπεζικών υπαλλήλων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη .

Υπόθεση 2 : οι πεποιθήσεις των τραπεζικών υπαλλήλων για το περιβάλλον συνδέονται θετικά με τις ενέργειες των τραπεζών για την αειφόρο ανάπτυξη.

Υπόθεση 3 : οι στάσεις των τραπεζικών υπαλλήλων για το περιβάλλον συνδέονται αρνητικά με τις ενέργειες των τραπεζών για την αειφόρο ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Μέθοδος

5.1 Εργαλείο της έρευνας

Για την παρούσα έρευνα κατασκευάστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο αποτελείται από 36 συνολικά ερωτήσεις κλειστού τύπου και από τέσσερα διακριτά τμήματα, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω. Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου ειδικώς περιέχει τις 15 ερωτήσεις της γνωστής κλίμακας <<Νέου Οικολογικού Παραδείγματος>> η οποία έχει τίτλο στην αρθρογραφία: <<New Ecological Paradigm/NEP>>. Η κλίμακα αυτή κατασκευάστηκε από τον Riley Dunlap και τους συναδέλφους του, στο Πανεπιστήμιο της Ουάσιγκτον ενώ το έτος δημοσίευσης της είναι το 1978. Μέσω 15 ερωτήσεων συνεπώς διερευνάται η άποψη που έχει ο ερωτώμενος για το περιβάλλον, για τη σχέση ανθρώπων και περιβάλλοντος και για την περιβαλλοντική προστασία και καταστροφή. Πιο αναλυτικά

ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α: Περιλαμβάνει ερωτήσεις κοινωνικό-δημογραφικές

ΜΕΡΟΣ Β: Περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τις πεποιθήσεις για τη σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος

ΜΕΡΟΣ Γ: Περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες για την αειφόρο ανάπτυξη

ΜΕΡΟΣ Δ: Περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με το ρόλο και τις δράσεις των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης

5.2 Πληθυσμός – Δείγμα – Δειγματοληψία

Ο πληθυσμός μίας ποσοτικής έρευνας ορίζεται ως όλα τα άτομα τα οποία αφορά η ανάλυση που επιχειρείται. (Χαλικιάς κ.α., 2016). Στην παρούσα έρευνα ο πληθυσμός είναι όλοι οι εργαζόμενοι στις ελληνικές τράπεζες. Ως δείγμα λάβαμε 100 εργαζομένους από τράπεζες με έδρα στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στην Πάτρα, στη Λάρισα και σε κάποια νησιά. Πιο συγκεκριμένα μέσω καταλόγου του διαδικτύου έγινε μία λίστα με τα στοιχεία σχεδόν όλων των τραπεζών από τις ανωτέρω περιοχές και με τυχαίο τρόπο, επιλέχθηκαν 50 τράπεζες με τις οποίες υπήρξε τηλεφωνική επικοινωνία κατά τη διάρκεια της οποίας αναλύθηκαν τα βασικά στοιχεία της έρευνας και ζητήθηκε να μοιραστούν τα ερωτηματολόγια στους εργαζομένους και στους εξωτερικούς συνεργάτες ώστε να συμπληρωθούν.

Στη συνέχεια τους ζητήθηκε να αποστείλουν τα απαντημένα ερωτηματολόγια μέσω email. Από τη διαδικασία αυτή επιστράφηκαν συνολικά 100 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια τα οποία αποτέλεσαν εντέλει το δείγμα της έρευνας που αντιπροσωπεύει τον πληθυσμό. Στη συνέχεια αφού πραγματοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων έγινε η κωδικοποίηση των δεδομένων με σκοπό την εισαγωγή τους στο στατιστικό πακέτο SPSS και πραγματοποιήθηκε επεξεργασία τους με τη βοήθεια των κατάλληλων στατιστικών τεχνικών.

5.3 Στατιστικές Τεχνικές

Αφού ολοκληρώθηκε η συλλογή των απαντήσεων από το δείγμα ξεκίνησε η στατιστική ανάλυση. Αρχικά πραγματοποιήθηκε ανάλυση συχνοτήτων για τις ερωτήσεις που αφορούν τα δημογραφικά και κοινωνικά στοιχεία των συμμετεχόντων, ώστε να παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά του δείγματος.

Η ανάλυση συνεχίστηκε με σκοπό την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που προκαθορίστηκαν και πιο συγκεκριμένα παρουσιάστηκαν τα περιγραφικά στατιστικά (κυρίως μέσος όρος και τυπική απόκλιση) των ερωτήσεων του δεύτερου, τρίτου και τέταρτου μέρους του ερωτηματολογίου και δόθηκε η ανάλογη ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Ο μέσος όρος και η τυπική απόκλιση αποτέλεσαν δείκτη για να προσδιοριστούν οι πεποιθήσεις των συμμετεχόντων για τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον, οι στάσεις τους απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη και επίσης για την

διερεύνηση των ενεργειών και των δράσεων που πραγματοποιούν οι τράπεζες για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.

Έπειτα για τις ανάγκες της έρευνας δημιουργήθηκαν δύο νέες μεταβλητές ώστε να εκφράσουν συνοπτικά τις πεποιθήσεις των συμμετεχόντων απέναντι στο περιβάλλον και τις στάσεις τους απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη, ως μέσος όρος των ερωτήσεων των αντίστοιχων τμημάτων του ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου, ερωτήσεις 7 έως 21, αποτελείται όπως περιεγράφηκε από ερωτήσεις σχετικές με τις πεποιθήσεις για τη σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος όπου οι επιλογές για απάντηση είναι πέντε και ξεκινούν από το διαφωνώ πάρα πολύ έως το συμφωνώ πάρα πολύ. Στην κωδικοποίηση λοιπόν προκύπτει μία κλίμακα από το 1 έως το 5 όπου το 1 εκφράζει την πλήρη διαφωνία και το 5 την πλήρη συμφωνία. Για τις ερωτήσεις που το 5-πλήρη συμφωνία αντιστοιχούσε σε αρνητική στάση απέναντι στο περιβάλλον, έγινε αντιστροφή της κλίμακας και με τον τρόπο αυτό στην κλίμακα από 1 έως 5 για όλες τις ερωτήσεις που προαναφέρθηκαν το 1 αντιστοιχεί σε πολύ αρνητικές πεποιθήσεις για το περιβάλλον ενώ το 5 σε πολύ θετικές πεποιθήσεις για το περιβάλλον.

Για τις ανάγκες της έρευνας δημιουργήθηκε κατά συνέπεια μία νέα μεταβλητή η οποία είναι ο μέσος όρος των ερωτήσεων 7 έως 21 ώστε να εκφράσει περιεκτικά τις πεποιθήσεις των συμμετεχόντων απέναντι στο περιβάλλον. Όπως γίνεται αντιληπτό στην κλίμακα 1- 5 όσο πιο κοντά είναι το αποτέλεσμα στο 5 τόσο πιο θετικές είναι οι πεποιθήσεις απέναντι στο περιβάλλον ενώ όσο πιο κοντά είναι στο 1 τόσο πιο επιφυλακτική ή αρνητική είναι η στάση τους. Ανάλογη διαδικασία ακολουθήθηκε με τις ερωτήσεις 22-29 και εξήχθη η νέα μεταβλητή για να εκφράσει τις στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη. Έτσι σε μία κλίμακα από το 1 έως το 5 όσο πιο κοντά είναι η τιμή της μεταβλητής των στάσεων στο 5 τόσο πιο θετικές εμφανίζονται οι στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη ενώ όσο πιο κοντά είναι στο 1 τόσο πιο επιφυλακτικοί ή και αρνητικοί εμφανίζονται οι συμμετέχοντες απέναντι στη δυνατότητα ύπαρξης αειφόρου οικονομικής ανάπτυξης σε μία κοινωνία.

Τέλος δημιουργήθηκε πέραν των δύο προαναφερθέντων μεταβλητών και μία Τρίτη ως μέσος όρος των ερωτήσεων του τελευταίου μέρους του ερωτηματολογίου, ερωτήσεις 30 έως 36 με σκοπό να εκφράσει το ρόλο και τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Στην κλίμακα 1 έως 5 για την Τρίτη μεταβλητή, το 5 εκφράζει την ύπαρξη έντονων και δραστικών ενεργειών των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, ενώ το 1 εκφράζει σημαντική ατολμία και αδράνεια.

Το επόμενο μέρος της ανάλυσης επικεντρώθηκε στην έλεγχο αν βασικοί κοινωνικό-δημογραφικοί παράγοντες επηρεάζουν τις στάσεις των εργαζομένων στις

ελληνικές τράπεζες απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη. Πραγματοποιήθηκε λοιπόν ο έλεγχος διασποράς One way Anova με μεταβλητή ελέγχου αρχικά την ηλικία, έπειτα το επίπεδο εκπαίδευσης και τέλος το είδος της θέσης εργασίας στην τράπεζα. Οι προϋποθέσεις του συγκεκριμένου τεστ είναι τα δεδομένα να κατανέμονται κανονικά σε κάθε κατηγορία της εκάστοτε ποιοτικής μεταβλητής ελέγχου. Στην παρούσα έρευνα σύμφωνα με το κεντρικό οριακό θεώρημα και ακριβώς επειδή το δείγμα είναι αρκετά μεγάλο μπορεί να θεωρηθεί ότι τα δεδομένα ακολουθούν κανονική κατανομή. (Healey, 2012).

Τέλος η έρευνα ολοκληρώνεται με τη διερεύνηση συσχετίσεων βασικών μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα με τη χρήση του συντελεστή του Pearson πραγματοποιείται η διερεύνηση ύπαρξης συσχέτισης (και το είδος) μεταξύ των πεποιθήσεων των εργαζομένων απέναντι στο περιβάλλον και των ενεργειών και του ρόλου των τραπεζών για την προώθηση της αιεφόρου ανάπτυξης αρχικά και έπειτα μεταξύ των στάσεων τους απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη και των δράσεων των τραπεζών για την προώθησή της.

Η επεξεργασία όλων των δεδομένων όπως προαναφέρθηκε πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 26.0 , το οποίο επιλέχθηκε καθώς είναι εύχρηστο και δύναται να καλύψει τη διενέργεια όλων των στατιστικών τεχνικών που επιλέχθηκαν να γίνουν για τους σκοπούς της παρούσας ερευνητικής εργασίας.

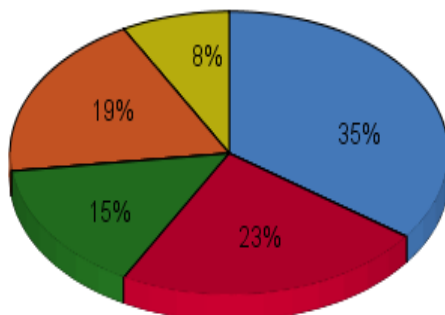
Σύνδεσμος ερωτηματολογίου Google form :
<https://docs.google.com/forms/d/1r00texBAbIG5LXwragcMNRgELgGp1GiJanUGpn9wkMHM/edit>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Αποτελέσματα έρευνας

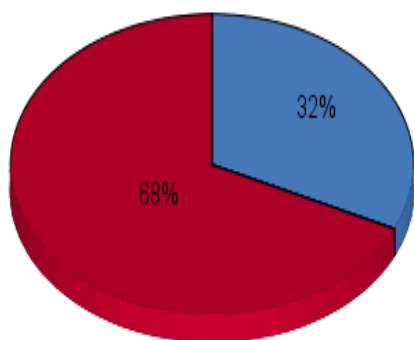
6.1 Βασικά Δημογραφικά και Κοινωνικά Δεδομένα

Όπως φαίνεται από το διάγραμμα 1 το 35% των ατόμων που συμμετέχουν στο δείγμα της έρευνας εργάζονται σε τράπεζα που έχει έδρα την Αθήνα, το 23% σε τράπεζα που έχει έδρα τη Θεσσαλονίκη, το 19% σε τράπεζα που έχει έδρα τη Λάρισα, το 15% σε τράπεζα που έχει έδρα στην Πάτρα και υπάρχει και ένα ποσοστό 8% απαντούν πως εργάζονται σε τράπεζα που έχει έδρα στο νησιωτικό τμήμα της χώρας. Έτσι λοιπόν στο δείγμα υπάρχει επαρκής αντιπροσώπευση όλων των μεγάλων πόλεων, ενώ υπάρχει και μικρή αντιπροσώπευση των νησιών στο δείγμα. Κατά συνέπεια αν συνυπολογιστεί ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού είναι συγκεντρωμένο στις μεγάλες πόλεις με προεξέχουσα την πρωτεύουσα, το δείγμα μπορεί να θεωρηθεί ότι αντιπροσωπεύει σχετικά ικανοποιητικά όλο το τραπεζικό προσωπικό της χώρας.

Διάγραμμα 1: Έδρα τράπεζας

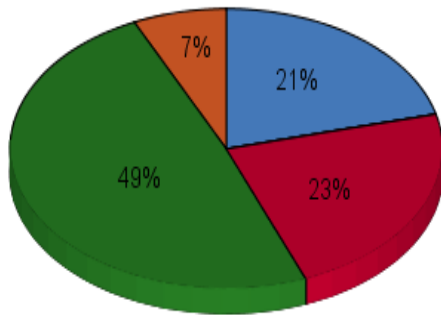
Στο διάγραμμα 2 φαίνονται τα ποσοστά των απαντήσεων του δείγματος σχετικά με τον αριθμό των εργαζομένων στην τράπεζα που εργάζονται. Το 68% λοιπόν των συμμετεχόντων απαντούν ότι η τράπεζα που εργάζονται έχει περισσότερους από 16 εργαζομένους και έτσι θεωρείται μεγάλη τράπεζα, ενώ το 32% έχει από 11 έως 15 εργαζομένους δηλαδή σε τράπεζες μεσαίου ή μικρού μεγέθους.

Διάγραμμα 2: Αριθμός εργαζομένων

Στη συνέχεια και πιο συγκεκριμένα στο διάγραμμα 3 παρουσιάζεται η κατανομή των ποσοστών με κριτήριο την ηλικία των συμμετεχόντων. Φαίνεται λοιπόν ότι το 21% του δείγματος αποτελείται από εργαζομένους έως 25 ετών, το 23% από εργαζομένους ηλικίας 26-35 ετών, το 49% από εργαζομένους ηλικίας 36-45 ετών, ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό 7% που αποτελείται από εργαζομένους ηλικίας άνω των 45 ετών. Κατά συνέπεια το συντριπτικά μεγάλο μέρος του δείγματος είναι από 26 έως 45 ετών, ένα εύρος ηλικίας που περιλαμβάνει και νέους σχετικά ανθρώπους αλλά και μεσαίας ηλικίας, ενώ μικρή είναι η αντιπροσώπευση των μεγάλων ηλικιακά τάξεων, γεγονός απολύτως αναμενόμενο καθώς στον τραπεζικό κλάδο υπάρχει σχετικά σε μικρή ηλικία η δυνατότητα συνταξιοδότησης.

Ηλικία

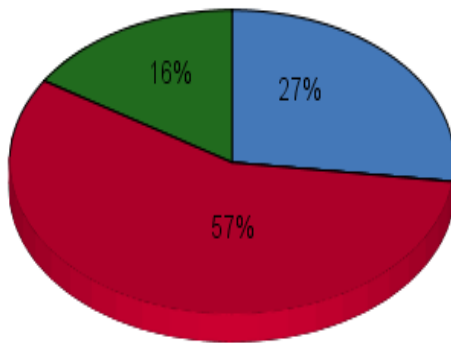

Διάγραμμα 3: Ηλικία

Στο παρακάτω διάγραμμα γίνεται φανερή η κατανομή των ποσοστών του δείγματος με κριτήριο τη θέση που κατέχουν στην τράπεζα που εργάζονται ή συνεργάζονται. Το μεγαλύτερο ποσοστό λοιπόν είναι υπάλληλοι (57%), το 27% αποτελείται από στελέχη ή άτομα που έχουν κάποια διευθυντική θέση και υπάρχει και ένα 16% που αποτελείται από εξωτερικούς συνεργάτες των τραπεζών. Συνεπώς υπάρχει ικανοποιητική αντιπροσώπευση των εργαζομένων όλων των βαθμίδων καθώς επιπρόσθετα ακόμη και των εξωτερικών συνεργατών που αποτελείται από ελεύθερους επαγγελματίες, όπως νομικούς διαφημιστές και συνεργαζόμενους από άλλους επαγγελματικούς κλάδους.

Θέση εργασίας

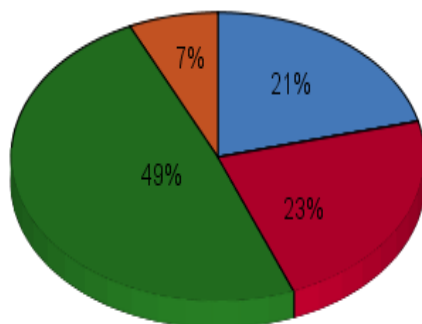
- Στέλεχος- Διευθυντική θέση
- Υπάλληλος
- Εξωτερικός Συνεργάτης

Διάγραμμα 4: Θέση εργασίας στην τράπεζα

Στο διάγραμμα 5 παράλληλα παρουσιάζονται τα ποσοστά των απαντήσεων των ατόμων που έλαβαν μέρος στην έρευνα ως προς την προϋπηρεσία τους. Έτσι το 49% των συμμετεχόντων έχουν προϋπηρεσία από 11-20 έτη, το 23% έχουν προϋπηρεσία από 6 έως 10 έτη, το 21% έχουν προϋπηρεσία από 1 έως 5 έτη και το 7% περισσότερα από 20 έτη. Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων εργάζονται στον τραπεζικό κλάδο αρκετά χρόνια, διαθέτουν δηλαδή σχετικά μεγάλη προϋπηρεσία, όχι όμως πολύ μεγάλη δηλαδή άνω των 20 ετών. Παράλληλα υπάρχει και αντιπροσώπευση των πιο νέων εργαζομένων, καθώς το 21% που απαντούν ότι εργάζονται στην τράπεζα από 1- 5 έτη δεν μπορεί να θεωρηθεί αμελητέο ποσοστό.

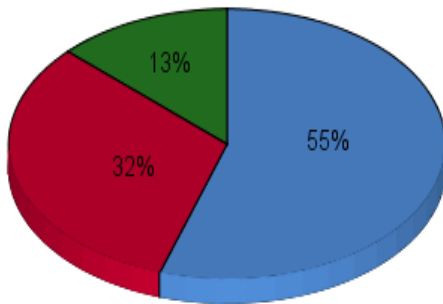
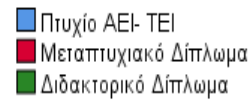
Προϋπηρεσία

Διάγραμμα 5: Προϋπηρεσία

Η ενότητα ολοκληρώνεται με το διάγραμμα 6 όπου φαίνονται τα ποσοστά των απαντήσεων σχετικά με το επίπεδο σπουδών. Παρατηρείται λοιπόν ότι το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων του δείγματος (55%) έχουν πτυχίο ΑΕΙ- ΤΕΙ, δηλαδή Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, επιπλέον το 32% από αυτούς έχουν και Μεταπτυχιακό Δίπλωμα σπουδών ενώ υπάρχει και ένα ποσοστό 13% που είναι κάτοχοι Διδακτορικού Διπλώματος. Όπως ήταν αναμενόμενο λοιπόν, λόγω της ιδιαιτερότητας και των γνωστικών απαιτήσεων του κλάδου, πρόκειται για ένα δείγμα ατόμων που χαρακτηρίζονται για το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης τους ,γεγονός που οφείλει να συνεκτιμηθεί στη στάση και στις απόψεις τους σχετικά με την αιεφόρο οικονομική ανάπτυξη.

Επίπεδο Σπουδών

Διάγραμμα 6: Επίπεδο Σπουδών

6.2 Πεποιθήσεις εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες και συνεργατών για τη σχέση ανθρώπου- περιβάλλοντος

Όπως προαναφέρθηκε το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου αναφέρεται στις στάσεις των ανθρώπων απέναντι στο περιβάλλον. Μέσω των 15 ερωτήσεων λοιπόν η στόχευση είναι να διερευνηθεί η στάση των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες απέναντι στο περιβάλλον και κατ' επέκταση απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη, καθώς η προστασία του περιβάλλοντος είναι βασικός πυλώνας της.

Στον Πίνακα 1 παρακάτω λαμβάνει χώρα η παρουσίαση του μέσου όρου και της τυπικής απόκλισης των απαντήσεων του δείγματος στις ερωτήσεις της κλίμακας του «Νέου Οικολογικού Παραδείγματος» (Dunlap et al., 2000). Από τα αποτελέσματα τα οποία παρουσιάζονται και στον πίνακα 1 διαφαίνεται ότι οι εργαζόμενοι που απάντησαν αντιλαμβάνονται σε κάποιο βαθμό τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό ότι διαφαίνεται να έχουν ανησυχία για τη συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στη φύση και τις συνέπειες που μπορεί να έχει αυτή, χωρίς όμως να δύναται να ισχυριστεί κάποιος βάσει των αποτελεσμάτων ότι η ανησυχία αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη.

Έτσι κατά μέσο όρο τείνουν να συμφωνούν για τις καταστροφικές συνέπειες της παρέμβασης του περιβάλλοντος και για την κακή χρήση που κάνουν οι άνθρωποι.

Επιπλέον συμφωνούν επίσης ότι ο άνθρωπος υπόκειται στους νόμους της φύσης παρά τις ιδιαίτερες ικανότητες του. Επίσης φαίνεται ότι έχουν σύμφωνη γνώμη με την άποψη ότι η ισορροπία της φύσης είναι εύθραυστη και εύκολα μπορεί να διαταραχθεί και ότι αν συνεχιστεί η παρούσα πορεία θα προέλθει οικολογική καταστροφή. Παρόλα αυτά στις υπόλοιπες ερωτήσεις φαίνεται να απαντούν ουδέτερα και γι' αυτό όπως αναφέρθηκε διαφαίνεται ότι η ανησυχία είναι δεν είναι έντονη σε υπερβολικό βαθμό, χωρίς να μπορεί να υποτιμηθεί η τάση προς φιλοπεριβαλλοντική στάση των συμμετεχόντων όμως.

Πίνακας 1: Μέση Τιμή και τυπική απόκλιση των απαντήσεων του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου

ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ		
Ερωτήσεις	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Αριθμός ανθρώπων στη γη	2,6300	1,30000
Τροποποίηση Περιβάλλοντος	2,9000	1,26730
Συνέπειες παρέμβασης ανθρώπου	3,8700	1,07923
Ανθρώπινη Εφευρετικότητα και γη	2,9200	1,26075
Κακή χρήση περιβάλλοντος	3,8700	1,07923
Φυσικοί πόροι	2,9200	1,26075
Δικαίωμα ύπαρξης φυτών Ζώων	2,9200	1,23648
Συνέπειες φύσης από Βιομηχανία	2,9200	1,26075
Άνθρωποι υπόκεινται στους νόμους φύσης	3,8700	1,07923
Οικολογική κρίση	2,9000	1,26730
Πόροι γης	3,8700	1,07923
Εξουσία φύσης	2,9000	1,26730
Ευθραυστότητα ισορροπίας φύσης	3,8700	1,07923
Έλεγχος φύσης από ανθρώπους	2,9000	1,26730
Πορεία προς οικολογική καταστροφή	3,8700	1,07923

6.3 Περιγραφική ανάλυση των ερωτήσεων που σχετίζονται με τις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη

Όπως γίνεται αντιληπτό από τον πίνακα 2 τα άτομα που συμμετέχουν ως δείγμα στην παρούσα ερευνητική εργασία, στις περισσότερες ερωτήσεις που σχετίζονται με τη στάση τους απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη απαντούν κατά μέσο όρο ουδέτερα ή ακόμη και αρνητικά και συνεπώς διακρίνεται μία επιφυλακτικότητα. Έτσι εμφανίζονται επιφυλακτικοί, χωρίς κατά ανάγκη να είναι απόλυτα αρνητικοί φυσικά, ως προς τη δυνατότητα να δημιουργηθούν συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης χωρίς σπατάλη φυσικών πόρων, με χρήση από τις επιχειρήσεις ανακυκλώσιμων υλικών και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Επιπλέον φαίνεται να τείνουν προς τη συμφωνία κατά μέσο όρο σχετικά με την πρόταξη της οικονομικής ανάπτυξης σε μία κοινωνία, ακόμη και εις βάρος του περιβάλλοντος όπως επίσης και σχετικά με την άποψη που θέλει την οικονομική ανάπτυξη να αποτελεί αίτιο μείωσης της ανταγωνιστικότητας μίας οικονομίας. Παράλληλα φαίνεται ξεκάθαρα από τον μέσο όρο του πίνακα στις απαντήσεις της αντίστοιχης ερώτησης, ότι είναι πεπεισμένοι ότι η αιεφόρος ανάπτυξη είναι αδύνατο να επιτευχθεί βραχυπρόθεσμα. Συμπερασματικά γίνεται αντιληπτό κατά συνέπεια, ότι οι συμμετέχοντες στην έρευνα κατά μέσο όρο, διατηρούν επιφυλακτική στάση απέναντι στην αιεφόρο οικονομική ανάπτυξη, χωρίς να είναι πεπεισμένοι ότι μπορεί να επιτευχθεί, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα με τις παρούσες συνθήκες.

Πιο αναλυτικά φαίνεται να θεωρούν λίγο δύσκολο να επιτύχει μία οικονομία επιδόσεις σημαντικές, όντας απαλλαγμένη πλήρως από τις παραδοσιακές μεθόδους και πρακτικές ανάπτυξης. Οι λόγοι των επιφυλάξεων μπορεί να οφείλονται τόσο στο οικονομικό σύστημα εντός του οποίου έχουν συνηθίσει και εκπαιδευτεί να λειτουργούν, αλλά παρόλα αυτά το ζήτημα χρήζει περαιτέρω μελέτης και μελλοντικής διερεύνησης καθώς πιθανότητα εγείρονται και κοινωνικά ζητήματα ακόμη και το ζήτημα του ρόλου των κρατικών αρχών σχετικά με την εκπαίδευση της κοινωνίας σε εναλλακτικές μορφές ανάπτυξης.

Πίνακας 2: Περιγραφική ανάλυση απαντήσεων του τρίτου μέρους του ερωτηματολογίου

ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ		
Ερωτήσεις	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Οικονομική ανάπτυξη χωρίς σπατάλη πόρων	2,8300	,88825
Οικονομική ανάπτυξη με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	2,6700	,71145
Κοινωνικά δίκαιη οικονομική ανάπτυξη	2,1900	1,08892
Οικονομική ανάπτυξη με χρήση ανακυκλώσιμων υλικών	2,6900	,81271
Η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να προωθείται και εις βάρος του περιβάλλοντος	3,5400	,62636
Αυστηρό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία περιβάλλοντος	3,5000	,62765
Αειφόρος ανάπτυξη αίτιο μείωσης ανταγωνιστικότητας οικονομίας	3,2600	,70525
Πλήρης στροφή προς αειφόρο ανάπτυξη εφικτή βραχυπρόθεσμα	1,4600	,70238

6.4 Περιγραφική ανάλυση των ερωτήσεων που αφορούν το ρόλο αλλά και τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης

Όπως φαίνεται στον πίνακα 3, οι συμμετέχοντες στην παρούσα ερευνητική εργασία κατά μέσο όρο θεωρούν ότι οι τράπεζες μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, μέσω προφανώς των εργαλείων χρηματοδότησης της οικονομίας που διαθέτουν. Παρόλα αυτά παράλληλα γίνεται αντιληπτό ότι οι τράπεζες, σύμφωνα με τους ερωτώμενους, δεν βάζουν σε ικανοποιητικό βαθμό προϋποθέσεις στη δανειοδότηση και δεν λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι ενέργειες των επιχειρήσεων- πελατών τους να προτάσσουν την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση κοινωνικά δίκαιης οικονομικής

ανάπτυξης. Το μόνο μέτρο που προκύπτει σε μεγάλο βαθμό που λαμβάνουν οι ελληνικές τράπεζες, πάντα σύμφωνα με τον μέσο όρο των απαντήσεων των ατόμων του δείγματος, είναι η προώθηση προγραμμάτων και καμπανιών που αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη, διστάζοντας να προβούν σε πιο δραστικές ενέργειες.

Πίνακας 3: Περιγραφική ανάλυση απαντήσεων του τέταρτου μέρους του ερωτηματολογίου

ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ		
Ερωτήσεις	Μέση Τιμή	Τυπική Απόκλιση
Σημαντικός ρόλος των τραπεζών στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης	3,6100	,49021
Η τράπεζα βάζει προϋποθέσεις προστασίας περιβάλλοντος για τη δανειοδότηση	2,5100	,96917
Η τράπεζα δίνει κίνητρα για την προώθηση των πράσινων προϊόντων	2,0400	,66545
Η τράπεζα δίνει κίνητρα στις επιχειρήσεις για τη χρήση ανακυκλώσιμων υλικών	2,3600	,77225
Η τράπεζα βάζει προϋποθέσεις που αφορούν τα εργασιακά δικαιώματα για τη δανειοδότηση των επιχειρήσεων	2,2900	,76930
Η τράπεζα βάζει προϋποθέσεις που αφορούν ζητήματα ισότητας για τη δανειοδότηση των επιχειρήσεων	1,8200	,79620
Αειφόρος ανάπτυξη αίτιο μείωσης ανταγωνιστικότητας οικονομίας	3,2600	,70525
Πλήρης στροφή προς αειφόρο ανάπτυξη εφικτή βραχυπρόθεσμα	1,4600	,70238

6.5 Έλεγχοι ύπαρξης διαφορών στις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες και συνεργατών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντες την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και τη θέση (στέλεχος, υπάλληλος, εξωτερικός συνεργάτης) (Υπόθεση H1).

Στο παρόν υποκεφάλαιο λαμβάνουν χώρα οι αναλύσεις διακύμανσης με σκοπό να διερευνηθεί αν βασικοί κοινωνικό-δημογραφικοί παράγοντες επηρεάζουν τις στάσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες και των συνεργατών τους απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη.

Αρχικά ελέγχεται αν η ηλικία αποτελεί σημαντικό παράγοντα που μπορεί να επηρεάσει τις στάσεις των τραπεζικών υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 4, η τιμή p του ελέγχου Anova που διενεργήθηκε είναι 0,000 και φυσικά μεγαλύτερη της κριτικής τιμής 0,05, κατά συνέπεια συμπεραίνεται ότι η ηλικία αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τις στάσεις των τραπεζικών υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών απέναντι στο ζήτημα της αειφόρου ανάπτυξης.

Πίνακας 4: Έλεγχος Anova για την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντα την ηλικία

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Οικονομική ανάπτυξη χωρίς σπατάλη πόρων	Between Groups	5,801	3	1,934	40,851	,000
	Within Groups	4,544	96	,047		
	Total	10,344	99			

Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του τεστ Tukey που διενεργήθηκε και πιο συγκεκριμένα λαμβάνουν χώρα οι συγκρίσεις των στάσεων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη μεταξύ των διάφορων ηλικιακών κατηγοριών. Όπως φαίνεται λοιπόν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά των στάσεων αυτών που είναι έως 25 ετών με τους εργαζομένους που είναι ηλικίας από 26 έως 35 ετών και μάλιστα τα άτομα που ανήκουν στη δεύτερη ηλικιακή κατηγορία έχουν πιο θετικές στάσεις. Επιπλέον πιο θετικές στάσεις έχουν και τα άτομα που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία 36-45 από τα άτομα έως 25 ετών ενώ φαίνεται ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφορά στις στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη ανάμεσα στα άτομα που είναι

έως 25 ετών και στα άτομα που είναι άνω των 45 ετών. Τα άτομα που είναι από 26-35 ετών έχουν πιο θετικές στάσεις από τα άτομα που ανήκουν σε όλες τις υπόλοιπες ηλικιακές κατηγορίες, γεγονός που αποτελεί ένα αρκετά χρήσιμο συμπέρασμα της έρευνας. Επιπλέον τα άτομα που είναι άνω των 45 ετών έχουν λιγότερο θετική στάση από τα άτομα που είναι από 36 έως 45 ετών.

Πίνακας 5: Πολλαπλές συγκρίσεις με εξαρτημένη μεταβλητή τις στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη

(I) Ηλικία	(J) Ηλικία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Έως 25 ετών	26-35	-,62138*	,06566	,000		
	36-45	-,19303*	,05674	,005	-,3414	-,0447
	>45	,16667	,09495	,301	-,0816	,4149
26-35	Έως 25 ετών	,62138*	,06566	,000	,4497	,7931
	36-45	,42835*	,05499	,000	,2846	,5721
	>45	,78804*	,09391	,000	,5425	1,0336
36-45	Έως 25 ετών	,19303*	,05674	,005	,0447	,3414
	26-35	-,42835*	,05499	,000	-,5721	-,2846
	>45	,35969*	,08791	,001	,1299	,5895
>45	Έως 25 ετών	-,16667	,09495	,301	-,4149	,0816
	26-35	-,78804*	,09391	,000	-1,0336	-,5425
	36-45	-,35969*	,08791	,001	-,5895	-,1299

Στον πίνακα 6 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του ελέγχου Ανονα, για τη διερεύνηση της ύπαρξης στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντα ελέγχου το επίπεδο εκπαίδευσης. Είναι φανερό ότι η τιμή p του ελέγχου είναι 0,000 μικρότερη της κριτικής τιμής 0,05 και κατά συνέπεια συμπεραίνεται ότι και το επίπεδο εκπαίδευσης επηρεάζει ως παράγοντας τις στάσεις των τραπεζικών υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη

Πίνακας 6: Έλεγχος Ανομα για την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με παράγοντα το επίπεδο εκπαίδευσης

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Οικονομική ανάπτυξη με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας	Between Groups	6,246	2	3,123	73,907	,000
	Within Groups	4,099	97	,042		
	Total	10,344	99			

Επιπλέον στον πίνακα 7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του Tukey test και πιο συγκεκριμένα οι διαφορές των στάσεων απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη μεταξύ των διάφορων κατηγοριών επιπέδου εκπαίδευσης. Φαίνεται ξεκάθαρα λοιπόν ότι οι κατέχοντες Πτυχίο ΑΕΙ έχουν πιο θετικές στάσεις από αυτούς που κατέχουν Μεταπτυχιακό Δίπλωμα και από τους εργαζομένους που κατέχουν Διδακτορικό Δίπλωμα σπουδών. Επιπλέον τα άτομα που κατέχουν Μεταπτυχιακό Δίπλωμα σπουδών φαίνεται να παρουσιάζουν πιο θετικές στάσεις από τα άτομα που κατέχουν Διδακτορικό Δίπλωμα σπουδών. Έτσι συμπερασματικά γίνεται αντιληπτό ότι όσο μεγαλύτερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο του εργαζομένου τόσο πιο αρνητική στάση επιδεικνύει απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη. Το παρόν αποτέλεσμα χρήζει περαιτέρω ανάλυσης για την κατεύθυνση που δίνει σε έναν εργαζόμενο η υψηλή επιστημονική εξειδίκευση και αποτελεί βάση προβληματισμού για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και για την επιστημονική κοινότητα συνολικότερα. Βεβαίως είναι ένα ζήτημα του οποίου η σε βάθος διερεύνηση μπορεί να αποτελέσει ξεχωριστό αντικείμενο μελλοντικής ερευνητικής εργασίας.

Πίνακας 7: Πολλαπλές συγκρίσεις με εξαρτημένη μεταβλητή τις στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη

(I) Επίπεδο Εκπαίδευσης	(J) Επίπεδο Εκπαίδευσης	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
Πτυχίο ΑΕΙ- ΤΕΙ	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	-,35043*	,04570	,000	-,4592	-,2416
	Διδακτορικό Δίπλωμα	-,70559*	,06339	,000	-,8565	-,5547

Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	Πτυχίο ΑΕΙ- ΤΕΙ	,35043*	,04570	,000	,2416	,4592
	Διδακτορικό Δίπλωμα	-,35517*	,06761	,000	-,5161	-,1942
Διδακτορικό Δίπλωμα	Πτυχίο ΑΕΙ- ΤΕΙ	,70559*	,06339	,000	,5547	,8565
	Μεταπτυχιακό Δίπλωμα	,35517*	,06761	,000	,1942	,5161

Τέλος στον πίνακα 8 φαίνονται τα αποτελέσματα του ελέγχου Ανονα για τη διερεύνηση αν η θέση εργασίας και οι αρμοδιότητες (στέλεχος, υπάλληλος, εξωτερικός συνεργάτης) αποτελούν παράγοντα που μπορεί να επηρεάσει στατιστικώς σημαντικά τις στάσεις των υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών των ελληνικών τραπεζών απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι φυσικά η θέση εργασίας στην τράπεζα και ο ρόλος που κατέχει ο εκάστοτε επαγγελματίας είναι παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει τη στάση του απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη, καθώς η τιμή p του ελέγχου είναι 0,000 σαφώς μικρότερη της κριτικής τιμής 0,05.

Συνεπώς η υπόθεση H1 γίνεται αποδεκτή.

Πίνακας 8: Έλεγχος Ανονα για την ύπαρξη στατιστικά σημαντικής διαφοράς στις στάσεις των εργαζομένων απέναντι στην αιεφόρο ανάπτυξη με παράγοντα τα έτη προϋπηρεσίας

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
κοινωνικά δίκαιη οικονομική ανάπτυξης	Between Groups	2,279	2	1,140	13,707	,000
	Within Groups	8,065	97	,083		
	Total	10,344	99			

6.6 Έλεγχος συσχέτισης των πεποιθήσεων των υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες και το ρόλο των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης (Υπόθεση H2)

Στον πίνακα 9 λαμβάνει χώρα η παρουσίαση του ελέγχου συσχέτισης των πεποιθήσεων των τραπεζικών υπαλλήλων, στελεχών και συνεργατών απέναντι στη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον με το ρόλο που διαδραματίζουν οι τράπεζες και τις ενέργειες στις οποίες προβαίνουν για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Όπως φαίνεται ο συντελεστής του Pearson είναι 0,210 και η τιμή p του ελέγχου 0,036, άρα υπάρχει σε κάποιο βαθμό γραμμική συσχέτιση των δύο μεταβλητών. Συμπερασματικά μπορεί να αναφερθεί ότι σε κάποιο βαθμό, όχι σε μεγάλο, οι πεποιθήσεις των τραπεζικών για το περιβάλλον συσχετίζονται με τις ενέργειες των τραπεζών για την αειφόρο ανάπτυξη. Συνεπώς η υπόθεση H2 γίνεται αποδεκτή.

Πίνακας 9: Έλεγχος συσχέτισης Pearson των πεποιθήσεων απέναντι στο περιβάλλον των υπαλλήλων, στελεχών, συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης

		Πεποιθήσεις	Ρόλος και ενέργειες τραπεζών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη
Πεποιθήσεις	Pearson Correlation	1	,210*
	Sig. (2-tailed)		,036

6.7 Έλεγχος συσχέτισης των στάσεων των υπαλλήλων, στελεχών, συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες και το ρόλο των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης (Υπόθεση H3)

Στον πίνακα 10 παρουσιάζεται ένα φυσιολογικά μη αναμενόμενο αποτέλεσμα. Πράγματι φαίνεται να υπάρχει αρνητική γραμμική συσχέτιση μεταξύ των στάσεων των τραπεζικών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη και του ρόλου που διαδραματίζουν οι τράπεζες για την προώθηση της. Είναι ένα μη αναμενόμενο αποτέλεσμα το οποίο παρέχει

την πληροφορία, ότι όσο πιο θετικές είναι οι στάσεις των τραπεζικών τόσο φαίνεται να είναι πιο διστακτικές οι τράπεζες στην προώθηση της αιφόρου ανάπτυξης μέσω των ενεργειών που δύνανται να λάβουν. Παρόλα αυτά θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν είναι ιδιαίτερα ισχυρή η γραμμική αρνητική συσχέτιση καθώς ο συντελεστής του Pearson είναι $-0,206 > -0,3$. Παρόλα αυτά ως συμπέρασμα μπορεί να εξαχθεί ότι πιθανότατα οι στάσεις που έχουν οι υπάλληλοι και τα στελέχη των τραπεζών απέναντι στην αιφόρο ανάπτυξη, δεν είναι παράγοντας που θα επηρεάσουν και θα παρακινήσουν τις τράπεζες στη λήψη δραστικών ενεργειών για την αιφόρο ανάπτυξη. Συνεπώς η υπόθεση H3 γίνεται αποδεκτή.

Πίνακας 10: Έλεγχος συσχέτισης Pearson των στάσεων των υπαλλήλων, στελεχών, συνεργατών των τραπεζών με τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αιφόρου ανάπτυξης

Στάσεις απέναντι στην αιφόρο ανάπτυξη	Πεποιθήσεις		
	Ρόλος και ενέργειες τραπεζών απέναντι στην αιφόρο ανάπτυξη		
	Pearson Correlation	1	-,206*
Sig. (2-tailed)		,040	

6.8 Κατασκευή μοντέλου που εξηγεί τις ενέργειες των τραπεζών για την αιφόρο ανάπτυξη

Στο παρόν υποκεφάλαιο λαμβάνει χώρα η προσπάθεια κατασκευής και ερμηνείας ενός γραμμικού μοντέλου που να εξηγεί τις ενέργειες των τραπεζών για την αιφόρο ανάπτυξη. Για τις ανάγκες της έρευνας λοιπόν επιλέχθηκε η διενέργεια πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης με ανεξάρτητες μεταβλητές:

Τη μεταβλητή που εκφράζει τις στάσεις των τραπεζικών απέναντι στην αιφόρο ανάπτυξη Και

Την μεταβλητή που εκφράζει τις πεποιθήσεις των τραπεζικών για το περιβάλλον Και εξαρτημένη μεταβλητή τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αιφόρου ανάπτυξης.

Όπως φαίνεται στον πίνακα 11 οι μεταβλητές των πεποιθήσεων και των στάσεων των εργαζομένων είναι στατιστικώς σημαντικές σε επίπεδο σημαντικότητας 90% καθώς

οι τιμές του p είναι μικρότερες του 0,1 και συνεπώς συμπεριλαμβάνονται στο γραμμικό μοντέλο ως ανεξάρτητες.

Πίνακας 11: Αποτελέσματα γραμμικής παλινδρόμησης με ανεξάρτητες μεταβλητές τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των τραπεζικών

	Unstandardized Coefficients	Std. Error	t	Sig.
(Constant)	2,820	,394	7,149	,000
Πεποιθήσεις	,099	,056	1,771	,080
Στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη	-,194	,113	-1,717	,089

Η εξίσωση του μοντέλου πολλαπλής παλινδρόμησης λοιπόν:

Ενέργειες τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης = 2,820+ 0,099*Πεποιθήσεις – 0,194* Στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη + ε

Από την εξίσωση του γραμμικού μοντέλου μπορούν να εξαχθούν κάποια χρήσιμα συμπεράσματα. Σε απόλυτη συμφωνία καταρχάς με τις συσχετίσεις που προηγήθηκαν διαφαίνεται η αρνητική σχέση της μεταβλητής των στάσεων των τραπεζικών απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη με την μεταβλητή που εκφράζει τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Μάλιστα συμπληρωματικά αναδεικνύεται ότι για κάθε μονάδα αύξησης της βαθμολογίας των στάσεων υπάρχει 0,194 μείωση της βαθμολογίας που εκφράζει τις ενέργειες των τραπεζών εφόσον παραμείνουν οι υπόλοιποι παράγοντες του μοντέλου σταθεροί. Η αρνητική αιτιολογική σχέση βεβαίως δε φαίνεται να είναι ισχυρή, παρόλα αυτά είναι ένα μη αναμενόμενο αποτέλεσμα καθώς αποδεικνύεται έστω και σε μικρό βαθμό, οι θετικές στάσεις απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη να μεταφράζονται σε αύξηση της αδράνειας των τραπεζών για λήψη μέτρων προς την κατεύθυνση της προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης.

Σε κάθε περίπτωση ένα σημαντικό συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι ότι η θετικά διακείμενη στάση των εργαζομένων στις τράπεζες δεν μπορεί να αποτελέσει μοχλό που θα κινήσει διαδικασίες από μέρους των τραπεζών για τη λήψη μέτρων προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης. Συνεπώς διαφαίνεται καταρχάς ότι το ζήτημα της

προώθησης της αιφόρου ανάπτυξης ξεπερνά σε μεγάλο βαθμό τη στάση των εργαζομένων και απαιτεί έναν συνολικό σχεδιασμό που ξεκινάει από κρατικούς φορείς και φυσικά αγγίζει την εκάστοτε κυβέρνηση, αλλά ενδεχομένως και όλα τα κέντρα τα οποία συμμετέχουν άμεσα ή έμμεσα τόσο στην άσκηση εξουσίας όσο και στη διαδικασία λήψης σημαντικών αποφάσεων.

Παράλληλα από το μοντέλο αναδεικνύεται η θετική αιτιολογική σχέση των πεποιθήσεων των εργαζομένων για το περιβάλλον με τις ενέργειες των τραπεζών για την προώθηση της. Και εδώ όμως ο συντελεστής μπροστά από την μεταβλητή είναι πολύ μικρός (0,099) που σημαίνει ότι η σχέση αυτή είναι πάρα πολύ αδύναμη. Ναι λοιπόν, μπορεί να εξαχθεί ως συμπέρασμα ότι οι θετικές πεποιθήσεις των εργαζομένων για το περιβάλλον φαίνεται να οδηγούν σε αύξηση των ενεργειών των τραπεζών για την προώθηση της αιφόρου ανάπτυξης αλλά είναι τόσο μικρή αυτή η αύξηση που και πάλι μπορεί να θεωρηθεί ότι τα πιστεύω των τραπεζικών σχετικά με αυτό το μεγάλο ζήτημα δεν είναι ικανά σε μεγάλο βαθμό, τουλάχιστον από μόνα τους, να οδηγήσουν σε δραστικές ενέργειες προώθησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Συζήτηση - Συμπεράσματα

7.1 Περιορισμοί της έρευνας

Όπως κάθε έρευνα έτσι και η δική μου θεωρώ ότι χαρακτηρίζεται από περιορισμούς σε θεωρητικό αλλά και σε εμπειρικό επίπεδο. Μέσα από την ανάλυση της βιβλιογραφίας προσπαθώ να καλύψω όλες τις παραμέτρους που μπορεί να επηρεάζουν τις ενέργειες των τραπεζών προς την αειφόρο ανάπτυξη όμως σίγουρα υπάρχουν και θεωρητικές πτυχές οι οποίες επηρεάζουν τις στάσεις και τις πεποιθήσεις των τραπεζικών υπαλλήλων και που ενδεχομένως να μην καλύπτονται από την παρούσα έρευνα .

Επιπλέον τα δεδομένα αυτής της έρευνας έχουν συλλεχθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα , από 100 τραπεζικούς υπαλλήλους οι οποίοι αποτελούν ένα πολύ μικρό ποσοστό του συνόλου των τραπεζικών υπαλλήλων στη χώρα μας .

Επίσης δεν γνωρίζουμε αν οι ερωτώμενοι είχαν απορίες κατά την ανάγνωση των ερωτήσεων , αν είχαν αφιερώσει τον απαιτούμενο χρόνο ώστε να απαντήσουν αντικειμενικά και υπεύθυνα αλλά κυρίως αν έχουν απαντήσει με ειλικρίνεια το ερωτηματολόγιο που τους δόθηκε.

Τέλος , στο ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας δεν υπήρχε ερώτημα όπου το δείγμα θα μπορούσε να διατυπώσει το δικό του σχόλιο.

7.2 Βασικά ευρήματα

Από την ολοκλήρωση της έρευνας προέκυψαν μερικά σημαντικά συμπεράσματα, πάντα σχετικά με το υπό μελέτη ζήτημα και τις παραμέτρους του όπως αυτές καθορίζονται από τα ερευνητικά ερωτήματα που προκαθορίστηκαν και καθοδήγησαν την μεθοδολογία. Αρχικά έγινε φανερό ότι οι εργαζόμενοι στις ελληνικές τράπεζες αφενός αντιλαμβάνονται σε κάποιο βαθμό τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και έχουν σε κάποιο βαθμό ανησυχία για τη συμπεριφορά του ανθρώπου και τις συνέπειες

της, αλλά η ανησυχία αυτή αφετέρου δεν είναι τόσο έντονη όσο ενδεχομένως θα αναμενόταν.

Πιο αναλυτικά συμπερασματικά διαφαίνεται μία φιλοπεριβαλλοντική στάση από τους εργαζομένους του κλάδου, χωρίς όμως να ανησυχούν έντονα για τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο ορισμένων ανθρώπινων ενεργειών. Το αποτέλεσμα αυτό ενδεχομένως γίνεται κατανοητό αν συνυπολογιστεί και το ιδιαίτερο περιβάλλον στο οποίο μαθήτευσαν και εργάστηκαν οι άνθρωποι του κλάδου, ένα περιβάλλον στο οποίο οι στόχοι και τα επιτεύγματα συνδέονται περισσότερο με την παραδοσιακή οικονομική ανάπτυξη και το κέρδος και στενεύει πολλές φορές ο χώρος για την ανάπτυξη φιλοσοφικών και συναισθηματικών ερεθισμάτων ή κοινωνικών και περιβαλλοντικών ανησυχιών.

Ένα επιπλέον σημαντικό εύρημα που καταγράφεται από την έρευνα είναι η ανάδειξη της επιφυλακτικής στάσης των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες απέναντι στην αειφόρο οικονομική ανάπτυξη, και η πεποίθηση ότι η επίτευξη της σε καθολικό βαθμό βραχυπρόθεσμα είναι ανέφικτη. Πιο συγκεκριμένα φαίνεται να θεωρούν λίγο δύσκολο να επιτύχει μία οικονομία επιδόσεις σημαντικές, όντας απαλλαγμένη πλήρως από τις παραδοσιακές μεθόδους και πρακτικές ανάπτυξης. Οι λόγοι των επιφυλάξεων και πάλι μπορούν να διερευνηθούν και ενδεχομένως να ερμηνευτούν μέσα από μία διαδικασία διερεύνησης που θα συμπεριλάβει το οικονομικό σύστημα εντός του οποίου έχουν συνηθίσει και εκπαιδευτεί να λειτουργούν, αλλά παρόλα αυτά το ζήτημα χρήζει περαιτέρω μελέτης και μελλοντικής διερεύνησης καθώς πιθανότητα εγείρονται και κοινωνικά ζητήματα ακόμη και το ζήτημα του ρόλου των κρατικών αρχών σχετικά με την εκπαίδευση της κοινωνίας σε εναλλακτικές μορφές ανάπτυξης.

Ακόμη από την έρευνα φάνηκε ότι οι τράπεζες μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης, μέσω προφανώς των εργαλείων χρηματοδότησης της οικονομίας που διαθέτουν, αλλά παρόλα αυτά παράλληλα γίνεται αντιληπτό ότι δε βάζουν σε ικανοποιητικό βαθμό προϋποθέσεις στη δανειοδότηση και δεν λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι ενέργειες των επιχειρήσεων- πελατών τους να προτάσσουν την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση κοινωνικά δίκαιης οικονομικής ανάπτυξης.

Το μόνο μέτρο που αναδείχθηκε από την έρευνα ως μοχλός προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης από τις ελληνικές τράπεζες είναι η οργάνωση και χρηματοδότηση σχετικών με το θέμα προγραμμάτων και καμπανιών. Άρα διαφαίνεται ότι απέχουν από τη λήψη και εφαρμογή δραστικών μέτρων, παρά το γεγονός ότι διαθέτουν όλα τα εργαλεία να το πράξουν άμεσα. Βεβαίως αυτό μπορεί να οφείλεται και στην ενδεχόμενη

ρήξη που μπορεί να προκύψει με επιχειρήσεις και ομάδες ατόμων με πολιτική, οικονομική και κοινωνική επιρροή των οποίων η εφαρμογή δραστικών μέτρων και ειδικώς σχετικών περιορισμών δανειοδότησης, μπορεί να θίξει τα συμφέροντα. Βεβαίως και το παρόν ζήτημα μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο εξειδικευμένη και ενδελεχούς μελέτης.

Τέλος από την εργασία αναδείχθηκαν σημαντικά αποτελέσματα σχετικά με το αν μπορούν οι πεποιθήσεις των εργαζομένων στις ελληνικές τράπεζες μπορούν να αποτελέσουν έναν μοχλό που θα ωθήσει τις τράπεζες ως οργανισμούς στη δραστική προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης. Το δίκτυο των εργαζομένων σε έναν ολόκληρο κλάδο είναι ζωτικής σημασίας για τον τρόπο που λειτουργεί ο κλάδος και θα αναμενόταν έστω και μακροπρόθεσμα να μπορεί σε κάποιο βαθμό να καθορίσει τους στόχους, τις αξίες και τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Παρόλα αυτά και εν αντιθέσει με το αναμενόμενο διαφαίνεται ότι η θετικά διακείμενη στάση των εργαζομένων στις τράπεζες απέναντι στην αειφόρο ανάπτυξη δε θα αρκούσε και δε θα μπορούσε να αποτελέσει μοχλό που θα κινήσει διαδικασίες από μέρους των τραπεζών για τη λήψη μέτρων προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης.

Συνεπώς αναδεικνύεται με ξεκάθαρο τρόπο ότι το ζήτημα της προώθησης της αειφόρου ανάπτυξης ξεπερνά σε μεγάλο βαθμό τη στάση των εργαζομένων και απαιτεί έναν συνολικό σχεδιασμό που ξεκινάει από κρατικούς φορείς και φυσικά αγγίζει την εκάστοτε κυβέρνηση, αλλά ενδεχομένως και όλα τα κέντρα τα οποία συμμετέχουν άμεσα ή έμμεσα τόσο στην άσκηση εξουσίας όσο και στη διαδικασία λήψης σημαντικών αποφάσεων. Βεβαίως αυτό το συμπέρασμα δεν αποκλείει εντελώς σε καμία περίπτωση τη σημασία της στάσης και των πεποιθήσεων των εργαζομένων για την προώθηση πολιτικών σχετικές με την εφαρμογή μεθόδων που εντάσσονται στο πεδίο της αειφόρου ανάπτυξης, αλλά υπερτονίζει ότι η καθολική εφαρμογή ενός τέτοιου οικονομικού μοντέλου απαιτεί μία ολιστική προσέγγιση που ξεπερνά τις τράπεζες ως οντότητες.

7.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η παρούσα εργασία θα μπορούσε να αποτελέσει κίνητρο για μελλοντικές αναλύσεις και έρευνες της συμβολής των τραπεζών στην αειφόρο ανάπτυξη. Η εν λόγω έρευνα δομήθηκε στις απαντήσεις 100 τραπεζικών υπαλλήλων στην χώρα μας και θα μπορούσε να εξαχθεί ένα ολοκληρωμένο συμπέρασμα αν είχε εξεταστεί μεγαλύτερο δείγμα .ώστε να αναλυθούν διεξοδικά οι στάσεις και πεποιθήσεις των υπαλλήλων και κατά πόσο αυτές επηρεάζουν τις ενέργειες των τραπεζών σε κινήσεις που θα οδηγήσουν και θα εξασφαλίσουν την αειφόρο ανάπτυξη .

Τέλος , θεωρώ ότι θα ήταν πολύ σημαντικό να διερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους οι υπάλληλοι των τραπεζών έχουν επιφυλακτική στάση προς την αειφόρο οικονομική ανάπτυξη. Μήπως υπάρχουν κοινωνικά ζητήματα ή ακόμη και κενά στην εκπαίδευση των εργαζομένων της κοινωνίας μας; Ο συγκεκριμένος προβληματισμός αλλά και άλλοι καθιστούν αναγκαία την περαιτέρω μελέτη και μελλοντική διερεύνηση του θέματος .

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Abdullah, M. I., Sarfraz, M., Qun, W., & Javaid, N. (2018). Drivers of green supply chain management. *LogForum*, 14 (4), 437-447. <http://dx.doi.org/10.17270/J.LOG.2018.297>
- Bergset, L. & Fichter, K. (2015). Green start-ups: A new typology for sustainable entrepreneurship and innovation research. *Journal of Entrepreneurship, Management, and Innovation*, 3,118–144. https://doi.org/10.24840/2183-0606_003.003_0009
- Bhardwaj, M., & Neelam, N. (2015). The advantages and disadvantages of green technology. *Journal of Basic and Applied Engineering Research*, 2(22), 1957-1960.
- Bouma, J. J., Jeucken, M., & Klinkers, L. (2017). *Sustainable banking: The greening of finance*. Routledge.
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=sk8PEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=sustainable+development+and+banking&ots=IAOIwuDBpM&sig=XhxnRxc7hpDWkUhJCdWoIoFARQI&redir_esc=y#v=onepage&q=sustainable%20development%20and%20banking&f=false
- Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 39-48.
- CIDA, (2012). *Indicators for sustainability*. Canadian International Development Agency.
- Cruz, L.B., Pedrozo, E.A. & Estivaleta, V.F.B. (2006). Towards sustainable development strategies: a complex view following the contribution of Edgar Morin. *Management Decision*, 44(7), 871-91.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/00251740610680578/full/html>
- Dahlsrud, A. (2008). How corporate social responsibility is defined: An analysis of 37 definitions. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(1), 1-13. <https://doi.org/10.1002/csr.132>
- Daly, H.E. (2006). Sustainable Development—Definitions, Principles, Policies. In Keiner, M. (Eds). *The Future of Sustainability*. (pp. 39-53). Springer, Dordrecht.
https://doi.org/10.1007/1-4020-4908-0_2
- Delmas, M., & Toffel, M. W. (2004). Stakeholders and environmental management practices: An institutional framework. *Business Strategy and the Environment*, 13(4), 209-222.
<https://doi.org/10.1002/bse.409>
- Dotsenko, E. Y., Ezdina, N. P., Khasanova, A. S., & Khasanov, M. I. (2021). Modern paradigms of Sustainable Development: Advantages and Disadvantages. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 247, p. 01069). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202124701069>

- Emas, R. (2015). The concept of sustainable development: definition and defining principles. *Brief for GSDR, 2015*, 10-13140. <https://asset-pdf.scinapse.io/prod/2184349672/2184349672.pdf>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2011). Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών: μια ανανεωμένη στρατηγική ΕΕ 2011-14 για την ΕΚΕ. 25 Οκτωβρίου 2011, Βρυξέλλες, Βέλγιο. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:EL:PDF>
- Field, B. (1997). *Environmental Economics: An Introduction*. Boston: Mc Graw-Hill.
- Φαρσάρη, Π. & Πρατσάκος, (2013). *Δείκτες Αειφόρου Ανάπτυξης: Η συμβολή τους και οι διεθνείς τάσεις*. Τομέας Περιφερειακής Ανάλυσης Ινστιτούτο Υπολογιστικών Μαθηματικών (IYM) Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ).
- Ζοπουνίδης, Κ. (2020). *Οικονομία, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Διαχείριση Κινδύνων - Κρίσεων & Ψηφιακές Τεχνολογίες*. Αλέξανδρος ΙΚΕ.
- Gibson, R. (2006). Beyond the pillars: Sustainability as a framework for effective integration of social, economic and ecological considerations in significant decision making. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management* 8(3), 259-280.
- Holmberg, J., & Sandbrook, R. (2019). Sustainable development: what is to be done?. In *Policies for a small planet* (pp. 19-38). Routledge.
- Ινστιτούτο Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας, (2022). *Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Στόχος η Βιώσιμη ανάπτυξη*. <https://entre.gr/prasini-epicheirimatikotita-stochos-i-viosimi-anaptyxi/>
- James, P. (2004). *Μανατζμεντ Ολικής Ποιότητας*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.
- Kapoor, N., Jaitly, M., & Gupta, R. (2016). Green banking: A step towards sustainable development. *International Journal of Research in Management, Economics and Commerce*, 7(6), 69-72. http://indusedu.org/pdfs/IJRMEC/IJRMEC_888_92713.pdf
- Καρβούνης Σ. & Γεωργιάκελλος Δ. (2003). *Διαχείριση του Περιβάλλοντος*. Αθήνα: Σταμούλης.
- Kostoska, O., & Kocarev, L. (2019). A Novel ICT Framework for Sustainable Development Goals. *Sustainability*, 11(7), 1961. <http://dx.doi.org/10.3390/su11071961>
- Lalon, R. M. (2015). Green banking: Going green. *International Journal of Economics, finance and management sciences*, 3(1), 34-42. https://www.greenfinanceplatform.org/sites/default/files/downloads/resource/going_green.pdf
- Loiseau, E., Saikku, L., Antikainen, R., Droste, N., Hansjürgens, B., Pitkänen, K., Leskinen, P., Kuikman, P. & Thomsen, M. (2016). Green economy and related concepts: An overview.

Journal of cleaner production, 139, 361-371.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.08.024>

Μακρυδημήτρης, Α., Μαρούδας, Λ. & Πραβίτα, Η. (2009). *Σύγχρονες τάσεις στη διοικητική επιστήμη: Νέα δημόσια διοίκηση, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Κοινωνία των Πολιτών*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Meena, R. (2013). Green banking: As initiative for sustainable development. *Global Journal of Management and Business Studies*, 3(10), 1181-1186.
https://www.ripublication.com/gjmbs_spl/gjmbsv3n10_21.pdf

Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review. *Cogent social sciences*, 5(1), 1653531.
<https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531>

Mio, C., Panfilo, S., & Blundo, B. (2020). Sustainable development goals and the strategic role of business: A systematic literature review. *Business Strategy and the Environment*, 29(8), 3220-3245. <https://doi.org/10.1002/bse.2568>

Nath, V., Nayak, N., & Goel, A. (2014). Green banking practices—A review. *IMPACT: International journal of research in business management (IMPACT: IJRBM)* 2, 45-62.
<https://ssrn.com/abstract=2425108>

Nejati, M., Bin, A. S., & Amran, A. B. (2010). Sustainable development: a competitive advantage or a threat?. *Business strategy series*, 11(2), 84-89.
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/36144928/Emerald-Published-Article-BSS-Vol11-No2-libre.pdf?1420476894=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DSustainable_development_a_competitive_ad.pdf&Expires=1672821778&Signature=H-nWrAqm7kRuXIsJPDbf6iBZIYc0SRm21eniT9Zzm9XqWde91JXj4Vh3Yr8JRbNm2hbe5DpDdf57aU0WUR4zp6nsDGSHWPs85-oB420W9fkOapDG1bS8fXHb0V2rcXCusKR4BqSfIFGZLXWhslprniZ1phw3UIGzdCKLN2-kP73fy3zHFe4qPksP5gdGLaTN-09K19qySPUD9zjfOv5fulm0Azzn0-cHSpkhBbka4M4owq70Mq0VfiYjaEoiys9pakpolIqrjBpj-YkG9QEiIRXcWlipHjsMafFaF3VXEawYT3gNq0vYul-o2yWxjFOarleg1kDS-BFMcfUHLYSWw &Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

OECD (2001). *Policies to enhance sustainable development*. Paris.

Pearce, D. (1999). *Economics and Environment: Essays on ecological economics and sustainable development*. Northampton: E. Elgar.

- Πεπελάση, Ι.Σ. (2014). *Πράσινη Επιχειρηματικότητα: Γενικές επισκοπήσεις για την επιχειρηματική δράση στην πράξη στην Ελλάδα*. Τμήμα Οικονομικών Επιτημών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2001). Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη. [https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/deve/20020122/com\(2001\)366_e1.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/deve/20020122/com(2001)366_e1.pdf)
- Rashed, A. H., & Shah, A. (2021). The role of private sector in the implementation of sustainable development goals. *Environment, Development and Sustainability*, 23(3), 2931-2948. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-020-00718-w>
- Robert, K. W., Parris, T. M., & Leiserowitz, A. A. (2005). What is sustainable development? Goals, indicators, values, and practice. *Environment: science and policy for sustainable development*, 47(3), 8-21. <https://doi.org/10.1080/00139157.2005.10524444>
- Schwartz, M. S., & Carroll, A. B. (2003). Corporate social responsibility: A three-domain approach. *Business ethics quarterly*, 13(4), 503-530. <https://doi.org/10.5840/beq200313435>
- Secundo, G., Ndou, V., Del Vecchio, P., & De Pascale, G. (2020). Sustainable development, intellectual capital and technology policies: A structured literature review and future research agenda. *Technological Forecasting and Social Change*, 153, 119917. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.119917>
- Σπυροπούλου, Δ., Μαρδίρης, Θ., & Στεφανόπουλος, Ν. (2012). Πρόγραμμα Σπουδών του Διδακτικού Μαθησιακού Πεδίου «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη»: Πίσω από τις Γραμμές. https://www.ekke.gr/projects/estia/Inteduc/SYNEDRIA%20PEEKPE/6oSynedrioPEEKPE/proceedings/Spyropoulou_et_al.pdf
- Στρόμπολα, Δ. (2022). Τι είναι η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη; *Νομικά Θέματα*. <https://www.offlinepost.gr/2022/02/28/ti-einai-i-etairiki-koinoniki-euthini/>
- Stuart, J., Collins, P., Alger, M., & Whitelaw, G. (2016). Embracing sustainability: the incorporation of sustainability principles in municipal planning and policy in four mid-sized municipalities in Ontario, Canada. *Local Environment*, 21(2), 219-240. <https://doi.org/10.1080/13549839.2014.936844>
- The Earth Summit's Agenda for Change, (2014). *The Earth Summit's Agenda for Change*. <http://www.iisd.org/rio+5/agenda/default.htm>
- Tsindeliani, I. A., Proshunin, M. M., Sadovskaya, T. D., Popkova, Z. G., Davydova, M. A., & Babayan, O. A. (2021). Digital transformation of the banking system in the context of

sustainable development. *Journal of Money Laundering Control*.
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JMLC-02-2021-0011/full/html>

Wagner, M. (2007). Integration of environmental management with other managerial functions of the firm: empirical effects on drivers of economic performance. *Long Range Planning*, 40(6), 611-628. <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2007.08.001>

Wells, P. (2021). What are the disadvantages of sustainable development. *Sustainable Tag*.
<https://sustainabletag.com/disadvantages-sustainable-development/>

Whitelaw, K. (2012). *ISO 14001 environmental systems handbook*. Routledge.

Zhelyazkova, V., & Kitanov, Y. (2015). Green banking-definition, scope and proposed business model. *Journal of International Scientific Publications*, 9(1), 309-315.
https://www.researchgate.net/profile/Yakim-Kitanov/publication/330202134_GREEN_BANKING-DEFINITION_SCOPE_AND_PROPOSED_BUSINESS_MODEL/links/5c33585992851c22a362498a/GREEN-BANKING-DEFINITION-SCOPE-AND-PROPOSED-BUSINESS-MODEL.pdf

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο έρευνας

Ερώτηση 1: Που εδρεύει η τράπεζα που εργάζεστε

- 1) Αθήνα
- 2) Θεσσαλονίκη
- 3) Πάτρα
- 4) Λάρισα
- 5) Νησί

Ερώτηση 2: Πόσους Εργαζόμενους απασχολεί η τράπεζα στο τμήμα που εργάζεστε

- 1) Από 1 έως 5 εργαζομένους
- 2) Από 6 έως 10 εργαζόμενους
- 3) Από 11 έως 15 εργαζόμενους
- 4) Πάνω από 16 εργαζόμενους

Ερώτηση 3: Ηλικία

- 1) Έως 25 ετών
- 2) 26 έως 35 ετών
- 3) 36 έως 45 ετών
- 4) >45 ετών

Ερώτηση 4: Θέση εργασίας- Ρόλος

- 1) Στέλεχος- Διευθυντική θέση
- 2) Υπάλληλος
- 3) Εξωτερικός συνεργάτης
- 4) Άλλο

Ερώτηση 5: Χρόνια προϋπηρεσίας

- 1) 1-5
- 2) 6-10
- 3) 11-20
- 4) >20

Ερώτηση 6: Επίπεδο Σπουδών

- 1) Βασική εκπαίδευση (Λύκειο)
- 2) Πτυχίο ΑΕΙ-ΤΕΙ
- 3) Μεταπτυχιακό Δίπλωμα
- 4) Διδακτορικό Δίπλωμα

ΜΕΡΟΣ Β: Πεποιθήσεις για τη σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος

Για καθεμία από τις επόμενες προτάσεις παρακαλούμε επιλέξτε έναν αριθμό μεταξύ 1-5, όπου οι αριθμοί αντιστοιχούν με τα παρακάτω:

1. Διαφωνώ απόλυτα 2. Διαφωνώ 3. Ουδέτερος/η 4. Συμφωνώ 5. Συμφωνώ απόλυτα

7. Προσεγγίζουμε το όριο του αριθμού των ανθρώπων που η Γη μπορεί να υποστηρίξει.

8. Οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να τροποποιούν το περιβάλλον, ανάλογα με τις ανάγκες τους.

9 Η παρέμβαση του ανθρώπου στη φύση, έχει συνήθως καταστροφικές συνέπειες.

10 Η ανθρώπινη επινοητικότητα διασφαλίζει ότι ΔΕ θα κάνουμε τη Γη μη κατοικήσιμη

11 Οι άνθρωποι κακομεταχειρίζονται σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον.

12 Η γη διαθέτει αφθονία φυσικών πόρων, αρκεί να μάθουμε να τους αξιοποιούμε σωστά.

13 Τα φυτά και τα ζώα έχουν τόσο δικαίωμα ύπαρξης όσο και οι άνθρωποι.

14 Η ισορροπία της φύσης είναι αρκετά σθεναρή, ώστε να αντέχει στην πίεση που προκαλείται από τις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες.

15 Οι άνθρωποι, παρά τις ιδιαίτερες ικανότητές τους, συνεχίζουν να υπόκεινται στους νόμους της φύσης.

16 Η υποτιθέμενη «οικολογική κρίση» που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα, έχει κατά πολύ μεγαλοποιηθεί.

17 Η γη είναι σαν ένα διαστημόπλοιο με πολύ περιορισμένους χώρους και πόρους.

18 Οι άνθρωποι ήταν προορισμένοι να εξουσιάσουν το υπόλοιπο της φύσης.

19 Η ισορροπία της φύσης είναι πολύ εύθραυστη και εύκολα διαταράσσεται.

20 Εν τέλει, οι άνθρωποι θα μάθουν αρκετά σε σχέση με τη λειτουργία της φύσης, έτσι ώστε να καταφέρουν να την ελέγχουν.

21 Αν η κατάσταση συνεχίσει την παρούσα πορεία, σύντομα θα βιώσουμε τεράστια οικολογική καταστροφή

ΜΕΡΟΣ Γ: ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ερώτηση 22: Μπορεί να επιτευχθεί οικονομική ανάπτυξη χωρίς σπατάλη φυσικών πόρων

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 23: Μπορεί να επιτευχθεί οικονομική ανάπτυξη με χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια

- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 24: Μπορεί να επιτευχθεί κοινωνικά δίκαια οικονομική ανάπτυξη προς όφελος όλων των χωρών και των ανθρώπων

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 25: Μπορεί να επιτευχθεί οικονομική ανάπτυξη με χρήση ανακυκλώσιμων πρώτων υλών από τις επιχειρήσεις

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 26: Η οικονομική ανάπτυξη πρέπει να προωθείται ακόμη και εις βάρος του περιβάλλοντος

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 27: Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος από τις επιχειρήσεις πρέπει να αυστηροποιηθεί

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 28: Η στροφή προς την αειφόρο ανάπτυξη μπορεί να μειώσει την ανταγωνιστικότητα μίας οικονομίας

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 29: Η πλήρης στροφή προς την αειφόρο ανάπτυξη είναι εφικτή βραχυπρόθεσμα

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

ΜΕΡΟΣ Δ: ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΕΣ

Ερώτηση 30: Οι τράπεζες μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 31: Η τράπεζα σας βάζει προϋποθέσεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος για τη δανειοδότηση των επιχειρήσεων

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 32: Η τράπεζα σας δίνει κίνητρα στις επιχειρήσεις για την προώθηση πράσινων προϊόντων

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 33: Η τράπεζα σας δίνει κίνητρα στις επιχειρήσεις για τη χρήση ανακυκλώσιμων υλικών

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 34: Η τράπεζα σας βάζει προϋποθέσεις που αφορούν τα εργασιακά δικαιώματα για τη δανειοδότηση των επιχειρήσεων

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 35: Η τράπεζα σας βάζει προϋποθέσεις που αφορούν ζητήματα ισότητας για τη δανειοδότηση των επιχειρήσεων

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ

Ερώτηση 36: Η τράπεζα σας χρηματοδοτεί προγράμματα και καμπάνιες που προωθούν την αειφόρο ανάπτυξη

- 1) Καθόλου
- 2) Λίγο
- 3) Μέτρια
- 4) Πολύ
- 5) Πάρα πολύ